

eylem

Demirtaş Ceyhun

Sosyalizmi Geliştiren

Ömür Candaş

Karşı akım ateşle oynuyor

Şükran Kurdakul

Bursa olayı, Yalova kongresi

Demirtaş Ceyhun

Konut Problemimiz

Pandit Nehru

Amerika'nın Gizli İmparatorluğu

Çev. : Sabiha Tuğcu

Dr. Topuzoğlu

Kongo Kurtuluş Savaşı

ŞÜKRAN KURDAKUL

Lozan Antlaşması

Emin TÜRK ELİÇİN

BİR SAVAŞÇININ MEKTUBU

Fahir Onger

Rıfat Ilgaz'ın Kişiliği, Sanatı

eylem

AYLIK DÜŞÜN VE EYLEM

DERGİSİ

SAYI : 18

CİLT: 2

8 Ağustos 1965

Sahibi :

ŞÜKRAN KURDAKUL

Sorunlar ve Ekonomi Bölümünde
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

ÖMÜR CANDAŞ

Toplumbilim, Tarih, Edebiyat
Bölümünde Sorumlu Yazı İşleri
Müdürü

BABÜR KUZUCUOĞLU

Her ayın başında İstanbul'da yayımlanır. Sayısı 250 kuruştur. Altı aylık abonesi 10 lira. Yıllık abonesi 20 lira. Havaleler, Şükran Kurdakul - Ankara caddesi 45/22 adresine gönderilmelidir.

Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez

İlan Koşulları :

Tam sahife çift renk: 1250 TL.

Tam sahife tek renk: 1000 TL.

Basıldığı yer :

Gün Matbaası - İstanbul

Kapak baskısı :

Büyük Kervan matbaası

Bay Bülent ECEVİT'e :

SOSYALİZMİ GELİŞTİREN İKTİDARLARIN HOŞGÖRÜSÜ VEYA BASKISI DEĞİLDİR.

Demirtaş CEYHUN

Bay Bülent Ecevit'e eskiden beri bir saygım vardır ve ona karşı bir yakınlık duymuşumdur hep içimde. Onda, gerçekleri mertçe saptayan bir görüş, bir takım perdelerin arkasına saklanıp oyunlara kalkışmayacak kadar onurlu bir yönetmen kişiliği bulurum. Ama, 29 Temmuz 1965 günlü Milliyet gazetesinde çıkan «T.İ.P.i geliştiren A.P.dir» başlıklı yazısını okuyunca, açıkcası şaşırdım kaldım. Nasıl olurda Bay Bülent Ecevit art düşüncelerle olayları yanlış yansıtarak, oyunlara kalkışır, anlayamadım.

Bay Ecevit bu konuları bilmiyor demek istemem. Ama, biliyor da, fikrini doğrulamak için sosyal ekonomi teorilerini bile bile yanlış açıklıyor demekte çok ağır bir suçlama olacak. Bay Ecevit, söz konusu yazısında, sosyalizm diyor, C.H.P. iktidardayken gelişemedi, kısır kaldı, ama A.P. gibi sağcı bir parti iktidara geçer geçmez kuvvetlendi. Bence buradaki en büyük yanlış, bir toplumsal ekonomik akımla, bir siyasi partinin bir tutulması ve siyasi parti yöneticilerinin başarı veya başarısızlıklarının ekonomik akıma mal edilmesidir. Ayrıca, iktidardan düşünceye kadar solcu bir parti olduğunu açıklamaktan bile korkan C.H.P.nin sağcı A.P. den ne farkı var.

Toplumların gelişmesinin iç evrimleri sonucu olduğu, bu iç evrimlerin ise genel olarak çok ağır yürüdüğü, bazan da kişilerdeki ve kişilerin sosyal ilişkilerindeki ekonomik etkenlerin gelişmelerinden dolayı hızlandığı bir toplumbilimsel yasadır. Tekniğin ve bilimin gelişmesiyle paralel olarak, toplumlar değişik ekonomik düzenler yaşamaktadırlar. Yani nasıl ortaçağ gerçekleri içinde bir sosyalist düzen düşünemezsek, yeni çağların olanaklarından gereği kadar yararlanan bir toplumun da feodal veya kapitalist düzeninde değişmeden kalacağını iddia edemeyiz. Toplumların bu iç evrimleri ne kişilerin ve nede yönetsel kurumların egemenliğinde değildir. Biz istesekte, istemesekte, yüzde yüz bilime bağlı ekonomik etkenler toplumlar üzerindeki egemenliklerini yürütecekler ve onlar ileri düzenlere dönüşeceklerdir.

Bay Ecevit bu toplumsal yasaların farkında değilmiş gözükerek toplumumuzun şu son yüz yıl içindeki hızlı dönüşümlerini nerdeyse yadsıyor denebilir. Niçin, birinci dünya savaşının ardından bir ekonomik savaşa girdik? Sadece Atatürk ve İnönü istediği için mi? Oysa o büyük önderin ilk amacı, ulusun yönetsel özgürlüğüydü. Ulusumuz, Osmanlı baskısından, dar kafalılığından kurtulur kurtulmaz, bilimlerle karşılaşmış ve beş on yıl gibi kısa bir zamanda bir ekonomik savaşa girmiş, o güne kadar süregelen ilkel ekonomik yaşayışından kurtulaarak ileri ekonomik düzenlere doğru dönüşmeye başlamıştır. Bay Bülent Ecevit, Demokrat Parti kisvesi altında gelen Kapitalizmin, İnönü'nün izniyle kurulduğunu mu sanır? Toplum-

BİR

Sorunlar

muzdaki bu hızlı değişmeleri, kısa bir sürede feodal düzenden, sermaye birikimiyle birlikte kapitalist düzene dönüştüğümüzü ve bugün iç emperyalist karakterde bir kapitalist düzenimiz olduğunu sanmam ki yadsıyacak bir bilim adamımız bulunsun. Ne varki, toplumumuzun belirgin bir özelliği durumuna giren hızlı dönüşümlerimiz, kapitalizmde 15 - 20 yıl gibi kısa bir sürede ömrünü tüketmiştir. Bu sürenin kısa olmasında, kapitalizmin önceleri kendi gücüyle bir iç emperyalizme kalkışmasının, sonraları ise bu yağmaya yabancı emperyalistleride ortak etmesinin rolü büyüktür. Ekonomik ve toplumbilimsel teorilere göre, öteki toplumların olduğu gibi, toplumumuzunda varacağı son ileri düzen sosyalizmdir.

Bay Ecevit'se, bütün bilimsel gerçeklere sırt çevirerek, «Özellikle ekonomik bakımdan geri kalmış, sosyal bakımdan da dengesiz bir toplumda, aşırı sağ iktidarda olduğu sürece, aşırı sol güçlenir... Çünkü, artık bütün özgür Batı dünyasının öğrendiği gibi, aşırı sol, ancak aşırı sağın gölgesinde gelişip güçlenir.» buyuruyor.

Şunuda belirtmeliyim, Bay Ecevit'in «aşırı sol» dediği T.İ.P. dir. Komünist partisi değildir. Bu yanlışmayıda ayrıca açıklamaya çalışacağım.

Bay Ecevit'in yukardaki cümlelerini şöyle alıcı bir gözle incelersek, göreceğiz ki, baştan sona hata doludur. 1) Solun, sağdan sonra geldiği toplumbilimsel bir yasadır. Toplumlar, kapitalizmden sonra, gelişerek bir sosyalist düzene geçerler. Elbette kapitalizmin yıkılışı, sosyalizmin gelişmesi ve egemenliği, kapitalizm iktidardayken olacaktır. 2) Sosyalizm, sadece toplumlar ekonomik bakımdan geri kalmış, sosyal bakımdan dengesiz oldukları zaman gelişmezler, bunun aksini, bugün dünyayı sömürdüğü müddetçe ülkesini refaha kavuşturmuş emperyalist kapitalizmin iktidarda olduğu A.B.D.nde görmekteyiz. Sömürdüğü ülke adedi azaldıkça gücünü yitiren kapitalizme karşı sosyalizm her gün biraz daha gelişmektedir, güçlenmektedir. Bunun daha kuvvetli bir başka örneğini Hitler Almanyasında gördük. Gelişme grafiğinin maksimumuna çıkan kapitalizm, sömürecek ülke bulamayınca, ikinci dünya savaşını çıkararak intihar etmişti.

Yani sosyalizmin gelişmesi, sadece ne toplumun devamlı olarak ekonomik bakımdan geri kalmasına ve ne de sağ iktidarların hoş görülerine veya baskılarına bağlıdır. Sosyalizm bir toplumsal oluşturdur. Bu oluşun gelişmesini önlemekse, tekrar ediyorum, ne kişilerin, nede siyasal kurumların elindedir. Bay Ecevit'in asıl yanlış olduğu nokta bu bence. Sosyalizm ha aşırı sağcı A.P. iktidardaymış, ha ıslahatçı, C.H.P., hiç fark etmeden gelişecektir.

İşte bu noktada Bay Ecevit'e yakıştıramadığım bir aldatmaca, bir oyun seziyorum. Seçim düzeyine girdiğimiz şu günlerde, yurt gerçeklerinin ve toplumsal sorunların sağduyuyla farkına varmış kişileri kendi partisine çekmek ve sosyalizmi bir umacı gibi göstermek istiyor. Şunuda hatırlatmadan edemeyeceğim Bay Ecevit'e, bu ülkeye sosyalizm fikrini T.İ.P. getirmemiştir. Sosyalizmin gelişmesi T.İ.P.in çok oy alıp almamasıyla ilgili değildir. T.İ.P. in kurulması bir başlangıç değil, sosyalist birikimin doğal bir sonucudur.

İKİ

Bay Ecevit'in kendi ıslahatçı partisini, bir sol parti olarak kabül edebileceğini sanmaksa, bence biraz safdillik olur. C.H.P.nin bugünkü hem kadro yönünden, hem program yönünden sağcı durumunu tekrardan anlatmağa lüzüm görmüyorum. Herkesçe bilinen bir gerçek bu. Hem örgütünün, hemde öteki yönetmenlerinin ağızlarına almağa bile korktukları, sadece önderlerinin söylediği «Biz ortanın solundayız» cümlesi ise bir partiyi sosyalist yapmaya yetmez.

Yasaların verdiği olanaklarla kurulmuş, toplumun bu son dönüşümünün bir devrimle değil gene kendi iç evrimiyle gerçekleşeceğini kabül etmiş, seçimle iktidara geçmek içi savaştan, sadece emperyalist kapitalizmi yok edeceğini, özel kuruluşlara dokunmayacağını bar bar bağırarak söyleyen bir partiyi «aşırı solcu» deyimiyle zan altında bırakmaksa, devlet adamlığı kişiliğine sığmaz. Çoğunlukla iktidara geldiğinde bir diktatorya kuracağını söylemekse, önce kişinin kendi varlığını, fikirlerinin gerçekliğini kabul etmemesi demektir ki, artık Bay Ecevit'in böylesine bir çelişmeye düşeceğini de sanmam.

Şimdiye kadar saygıyla andığım Bay Ecevit'i, bundan böylede gene saygıyla anmak isterim.

KARŞI - AKIM

ATEŞLE OYNUYOR

Ömür CANDAS

Artık herşey açıktan açığa uygulama alanına konulurken, Türkiye'de bir iç-savaş tehlikesini gizli raporlar olarak sunmanın hiçbir gereği yok. Bütün hesaplar ortaya çıkarıldıktan, gizli kapaklar açıldıktan sonra, karşı akımda böylesine direnmenin de adı konulmuştur. D.P. diktası. Vatan Cephesi girişimiyle sivil bir ordu kurma hazırlıklarına giriştiğinde 920'lerin Kurtuluş Savaşı vermiş halkını her kesimde bozguna uğratacaklarını umarken en azından Cumhuriyeti satmayacak kadar bilinçli bir halk gücünü hesaba katmamışlardı. Karşı akımın bu başarısızlığı, gerçek devrimci gücü çoğaltarak daha ileri düzeylere getirmiştir bugün. Buna karşın dış sömürme çevreleri, isteklerinin hiçbirinden vazgeçmiş değiller. Eylem içinde, bilinçler, aydınlanıp bilindikçe onlar da sömürme yöntemlerini yeni adlar altında eskisi gibi sürdürmek istiyorlar Türkiye'nin ilerici güçleri, bu gerçeklerin ışığı altında, bir Kurtuluş Savaşı çizgisine girdikçe, karşı-akım, yeni adlar altında kuvvayı inzibatiye sürüleri düzenlemeğe çalışmaktadır. Cezayir'deki Messali'cilere, Viet-Nam'daki Bao-Dai'cilere, Afrika'daki Çombe'cilere, Kasavubu'culara, Papaz Yulu'culara Türkiye'de Komünizmle Mücadele Derneği üyeleri katılmak istenmektedir. A.P. yöneticileri ise, artık ipliği pazara çıkarılan ilişkilerinden sonra, derneği açıktan açığa desteklemekle, yönetimleri altındaki partiyi bir karşı-akım gücü olarak, yeni bir sivil ordu olarak belirlemek çabasıdadırlar.

ÜÇ

Sorunlar

Değişik adlar altında da olsa, kullanılan yöntem, iyice su yüzüne çıkmıştır. D.P. Tahkikat Komisyonu Meclisin ve mahkemelerin üstünde bir yargı gücü kurmağa çalışmıştı. A.P. ise, bugün, dolaylı olarak böyle bir yargı gücü kurmağa çalışmaktadır. Bu dernek yoluyla, Anayasa güvenliği altındaki bir partinin kongreleri basılmakta, üyeleri kanunsuz yollardan sindirilmek istenmekte, kendi verdikleri yargılarla adalet mekanizmasını hiçe sayarak birtakım cezaları uygulama yoluna gitmektedirler.

Bu derneğin gelir kaynaklarının, dış sermaye çevrelerinden beslendiği gözününe alınırsa durumun ne denli tehlikeli olduğu görülür. Öteden beri, karşılarında bizim kanunlarımızı tanımamağa alışmış olan dış sömürücü çevreleri, bu kez de bu derneği araç edinerek Türkiye'deki yargı gücüne kendileri sahip olmak istemektedirler. Özellikle çeşitli nedenlerle memleketimizde bulunan vatandaşlarının işlediği suçlarda, bizim yargı organlarımızı tanımayan Amerika, bu kez de düşünce özgürlüğü konusunda kendi istemini, CENTO kanalından verdiği dolarlarla birtakım kişileri araç ederek hâkim kılmak istemektedir. Ne var ki böyle bir kendine-ihanetle bilinçlenme ters orantılıdır. Dış çevreler bugünkü bilinçlenme karşısında şimdi buldukları kadar geniş bir aldatılmış kitlesi bulamayacaklarını bildikleri için, bizi girmeye başladığımız yeni bir Kurtuluş Savaşı çizgisinden atmaya, kurulan antiemperyalist cepheyi yıkmaya çalışmaktadırlar.

Antiemperyalist cepheyi bölücülükle suçlandırmaya kalkmaksa, halkın kurduğu kuvvayı millîye karşısında, padişahın kuvvayı inzibatiyesini savunmak demektir. Halkın istemi karşısında hangi direnme dayanabilir? Üstelik bu halk, sınıf bilincine ulaşırken, yurt yönetiminde söz sahibi olmağa, gerçekten söz sahibi olmağa başlarken kim onu yaşamdan koparabilir, yaşamın diyalektiğinden ayrı tutabilir.

İlk kurtuluş savaşımızda, burjuva sınıfı yönetimi eline geçirmişti. Bu sınıfın geri kalmış ülkelerdeki güçsüzlüğü, onu, kendi niteliğindeki yabancı sınıflarla «gayri kanunî» ilişkilere götürmüştü. Tarihsel gelişime karşı bu direnişleri, onları, bugün emekçi halkla yeniden kurmağa çalıştıkları işbirliğinde güvensiz ortak durumuna sokmuştur. T.İ.P. bugün antiemperyalist cephenin emekçi halk kanadını teşkil ederken, Türkiye'nin gerçek bir Kurtuluş Savaşında gireceği yanlışsız yolu da belirtmektedir. Karşı-akımı böyle açıktan açığa oyun oynayacak kadar korkutan da işte budur. Emekçi halkın, bu yoldan hiçbir şekilde dönmeyeceğini bildikleri karşılarında en büyük güç olarak onu gördükleri için de ilk olarak onu yıkmaya çalışıyorlar.

Ne var ki, az-gelişmiş ülkelerdeki demokrasiyi yalnızca sömürme düzenleri için bir araç gibi gören dış çevreler, herşeye karşın Türkiye'deki ordunun kurtuluş savaşını yapmış bir ordu olduğunu unutuyorlar. Ordunun halkın kendisinden başka birşey olmadığını unutuyorlar. Antiemperyalist cephenin gücü buradadır. Dış sömürücü çevrelerin yeniden kurmağa çalıştıkları karşı akım ordusu bu kez de başarısızlığa uğramağa mah-DÖRT

kumdur. Bugünkü asıl büyük tehlike kendi halkımızdan kuramadıkları ordunun yerine kendi ordularını harekete geçirmek isteyen bu çevrelerin eline böyle bir silah vermemeye çalışmaktır. Milletler arası hukuka bunca saygıyla bağlı kalışımızın tek nedeni budur. Bu dengenin nerede bozulacağı nereye kadar küçük tavizlerle yetineceğimiz dış çevrelerin güdeceği politikaya bağlıdır. Yavaş yavaş hukuk yolları boğulmak istenmekte, hukuk dışı yollara başvurulmak istenmektedir. Bütün ezilmiş halklar gibi Türk halkının da yeni bir kurtuluş savaşından kaçmıyacağı kendi tarihinin doğal bir sonucudur.

(D.P.S. KANUNU VE ÖĞRETMENLER SENDİKASI)

Devlet Personeli Sendikaları Kanunu'nun çıkmasından bu yana, devlet personeli de, sendikalar içinde örgütlenme hareketine girişmiştir. Bu kanunla, emekçi sınıfın bir kesiminin daha örgütlenmesi, emekçi halk arasındaki dayanışmayı ve toplumsal bilinci arttırmak bakımından yeni bir aşama sayılmalıdır. Bu kanunla devlet personeli, artık, birtakım 'yardımlaşma birlikleri' ve 'dernek' gibi 'menfaat grubu' olmaktan pek ileriye gidemiyen kuruluşlardan kurtularak 'gerçek baskı grubu' olacak bir örgütlenmenin eşiğine atlamıştır. Ne var ki, kanunda yer alan bazı maddeler, bu baskı grubunun kamu oyuna etkiye olanaklarını iyice kısmıştır. Grev hakkından kesin ve ayrıcalık gözetmez bir şekilde yoksun bırakılmaları ve «Devlet Personeli hukukuna veya kamu hizmeti görevlilerine ilişkin mevzuatın uygulanmasına dair isteklerini açıklamak veya desteklemek amacıyla açık-yer toplantıları ve gösteri yürüyüşleri yapmalarının yasaklanması, kendi öz-hukuklarını ilgilendiren konularda bile en etkili silahlarını ellerinden almaktadır. Bu haliyle, bu kanunun kapsamına girecek kuruluşlar, bir bakıma Grev Kanunu öncesi sendikalarına benzer nitelikler gösterebilirler. Sendika yöneticisi olarak birtakım imtiyazlar kazanmak isteyecek kişilerin, bu alana ilgi duyup, çaba gösterecekleri şimdiden söylenebilir. Hazırlıksız bir ortamda, kanunun açıklarından yararlanarak, üstten gelme kurulaşlarda böyle kişiler herhalde uzun bir süre ortalıkt karıştıracaklardır. Ne var ki bu sendikalar da yerleşip, asıl taban yönetime katılınca bu engelin de aşılabileceği düşünülebilir.

Bu arada kurulmuş olan Öğretmenler Sendikası bu alanda örnek alınacak bir öncülük göstermiştir. Devlet personeli arasında eskidenberi en iyi örgütlenmiş kesim olan öğretmenler bu kez de sendika alanında bu bilinçlerinin gücünü göstereceklerdir. Sendikalarını, birtakım «sendika yöneticileri» yoluyla bilinçlenip kurmadıkları için, haklarını savunmak bakımından da gerçek yöneticilerini seçmek olanakları ellerindedir. 'Menfaat grubu' olmaktan çıkıp gerek niteliksel ve gerekse biçimsel bakımdan bir 'baskı grubu' olurlarken TÖDMF zamanındaki klikleşmelerin de açıklık kazanıp ortadan kalkacağı, Türkiye'nin içine girdiği yeni bir Kurtuluş Savaşı çizgisinde öğretmenlerinde gereken yeri alacaklarından kuşku edilmemelidir.

BURSA OLAYI, YALOVA KONGRESİ..

Şükran KURDAKUL

Türkiye'nin kapitalist yolla kalkınacağı masalına inanmayanlar büyük bir dirençle, T.İ.P. nin öncülüğünde 1965 seçimlerine hazırlanıyor. Emekçiler, köylüler, aydınlar T.İ.P. örgütlerinde milli mücadele tarihimizin bu aşamasında kendileriyle birleşen yeni bir güçle yanyana gelmişlerdir. Önce Birinci milli birlik komitesi üyesi Muzaffer Karan, sonra 15 General ve yüksek rütbeli emekli subayın T.İ.P. e girişi İkinci kurtuluş savaşı sözünün anlamını çok iyi gösterecek bir olaydır. Nitekim T.İ.P. Genel merkezinde yaptıkları basın toplantısında partiye giriş nedenlerini soran Son Havadis gazetesi muhabirine Emekli General Fahrettin Yakal, «Türkiye'nin kapitalist bir yolla değil, sosyalist bir anlayışla kurtulacağına inandığımız için...» diyerek kurulu düzenin sürüp gitmesinden yana olanların kulağına bir kez daha kar suyu kaçmasına önolmuştur.

Türkiye İşçi Partisi, 1965 seçimlerinde yurdumuzdaki bütün ilerici güçlerin öncüsü olarak «antiemperyalist ve antikapitalist milli mukavemet cephesinin» en büyük sınavını verecektir. Özel sektörün elinin altındaki partiler T.İ.P. nin büyük dayanışma bilinci karşısında telaşa kapılmışlar ve Anayasaya «hayır» oy'u veren zihniyetin 1960 öncesi yöntemlerine başvurmuşlardır. Bursa Kongresini basarak, Partinin genel sekreteri Cemal Hakkı Selek'e, Adnan Cemil'e, Ali Karcı'ya gözdağı vermek isteyenler, öldürmek isteyenler Kurtuluş savaşçılarının çok iyi bildiği karaçalmalardan yararlanma çabasında olduklarını gizlememektedirler: adı Komünizmle mücadele derneği olan bir kuruluş Cumhuriyet Türkiye'sinde, Damat Ferit efendiye bağlı Kuvvayı İnzibatiye ordusunun işlevini üzerine almak istemektedir.

Bu yüzden Bursa olayını herhangi bir kongre basma olayı biçiminde yorumlayıp, partinin öteki kongrelerinin, toplantılarının yürütülmesini sadece T.İ.P. üyelerinin, yöneticilerinin cesaret ve sorumluna bırakmak büyük yanlış. Anayasaya inanan bütün güçlerin, zorbaların, kanun dışı davranışların karşısında bulunduklarını göstermeleri gerekirdi. Nitekim böyle olmuş, Bursa baskınından sonra Yalova kongresine parti üyesi olmayan vatandaşlar da katılmışlardır.

T.İ.P. Yalova kongresinde bulunanların, anayasayı hayata geçirme savaşımızın belki de en önemli duraklarından birinde bir bilinç sınavı verdiklerini yazmayı bir coşkuya bağlamamak gerekir. Kongrenin yapıldığı binanın karşısında dört saat kıpırdamadan görevi başından ayrılmayanların gözlerini hatırlamak nefes alır gibi rahat ve kendinden emin yüzlerce partili arkadaşın «biz» bilincine vardığını görmek geçen zaman boyunca önemi artacak bir övünç vesilesidir bence.

Bir Yalova sokağının iki ucunda birleşen emekçi-aydın kardeşliği kar-

şidevrim yobazlarını durdurma gücünü bir kez daha ortaya koymuş, Yeni Türkiye'nin tek kurtuluş umudu olduğunu bir kez daha ispat etmiştir.

Milli Eritme Bakanlığındaki Oyunculardan Biri...

Söze, başka bir yazıda belirttiğim bir gerçeği tekrarlayarak başlamak istiyorum: Türkiye'de politikacı ile sanatçı arasında devrimcilik ve tutuculuk açısından düşününce çok büyük çelişkiler vardır. Sanat, yapısı gereği, kendi kendisini yenilemekle var olan bir çaba; politika yöneticilerin dünya görüşlerine bağlı ama kalıplaştırmaya elverişli bir çaba. Yani, en geniş anlamı ile yenilik'le yaratılacak olan bir gerçeğin karşısında, en dar anlamı ile yenileşmeden korkan bir anlayış. Bu yüzden her devirde bağliyamadığı, susturmak için akla gelmedikoyunlara, hilelere, çoğunlukla da tutucu ilkelere korumak için zora başvuruyor. Toplumsal gelişmenin içinde bir geçerliği olan yasalar arasına zoraki yasalar serpiştirerek yapıyor bunu. Böylece zorbalık, hukuk'u da kendi peşine takıyor. Ne var ki, toplumun töresine, insan kişiliğinin gerçeğine taban tabana zıt olan bu zoraki yasalar, toplumun ana yasaları ile bağdaşamıyor; aykırı düşüyor onlara. Böylece çoğunluğun iradesi sanatçının yapıtında yansıyarak geride kalan toplum koşullarının değişmesine yardımcı oluyor.

Politikacılar ve onlara bağlı yönetici kadrolar bu gerçeği ya hiç düşünmedikleri, ya da «kendi yaşantımızın beyliğini sağlasak yeter.» diye düşündükleri için bütün güçleri ile sanatçının karşısına dikilmek istiyorlar. Çağdaş uygarlık düzeyiymiş, ulusumuzu dünya önünde küçük düşürmekmiş, aldındıkları bile yok.

Milli Eğitim Bakanlığında şimdi «müsteşar» olarak görevlendirilen Adnan Ötügen'in şair ve romancı Talip Apaydın karşısındaki davranışını okuyunca yeniden düşündüm bunları. Yeni müsteşar, Talip Apaydın'ın, bakanlıkça atanmış bir yargıcılar kurulunun birinci ilân ettiği oyununu, oyuna getirmek amacı ile bir yetki düzenbazlığına saparak yazara «Solcu» diye karaçalmak istiyor.

Böylece iki türlü suç işliyor Müsteşar Ötügen.

Hem, Talip Apaydın'a —Amasya'da öğretmenlik görevine devam eden Talip Apaydın'a— karaçalıyor, hem yargıcılar kurulunun yetkisine karışıyor. Davranışı ile, «solcu bir sanatçının yapıtını seçtiğiniz için sonucu ilân ettirmiyorum.» demek istiyor. Ve tuhaftır, hem Öğretmenler Federasyonu, hem oyunu birinci ilân eden yargıcılar kurulu bu olaya ilişkin bir açıklama olsun yapmıyor kamuoyuna.

Öğretmen Mustafa Şanlı'nın dediği gibi, mübarek Millî Eğitim değil, Millî Eritme Bakanlığı!

KONUT PROBLEMİMİZ

Demirtaş CEYHUN

1 — KENTLEŞMEK

Yüzyılımızda, ülkelerin uygarlaşması veya gelişmiş, gelişmemiş olması, artık o ülkenin kentleşmesi oranıyla ölçülüyor. Bir ülke nüfusunun ne miktarını kentlerde yaşıyorsa, o miktarda gelişmiş sayılıyor. Bu gerçeklerin ışığı altında yurdumuzun durumunu inceliyecek olursak, genel nüfusumuzun % 71,3 ünün kırlarda yaşadığını göreceğiz, ki bu da az gelişmişliğimizin en belirgin özelliğidir. Bugün yer yüzünün en az kentleşmiş ülkelerinden biriyiz. Yani, nüfusun %71,3 ü, % 100 ünü beslemek için çalışmaktadır. Geri kalan % 28,7 kent nüfusunun çalıştığı sanayi ve kültürel sektörlerde ise ne derece geri olduğumuz artık belirlenmek istemez.

Gelişmeyle birlikte kır nüfusunun kent nüfusu lehinde değişmesini ülkemiz geçmişinde de görmekteyiz. Ortaçağ düzeninden yeni çağ düzenine geçiş tarihimiz olan 1923 yılında genel nüfusumuzun % 82,2 si kır nüfusu iken, 1960 yılına kadar yılda % 0,29 gibi hiç sayılabilecek bir gelişme hızıyla, genel nüfusumuzun % 10,9 unu kır nüfusu halinden kent nüfusu haline çevirerek, kır nüfusu oranını genel nüfusumuzun % 71,3 üne indirebilmişiz. Ulusal karakterimizin doğuşken ve militarist oluşu dolayısıyla, bütün tarihimiz boyunca at üstünde savaşıp göçebe hayatı yaşamamızdan yerleşme ve kentleşme gibi uygarlıklarla ilgilenmemişiz. Bugünkü anayurdumuz Anadolu'yu bu açıdan inceliyecek olsak, atalarımız tarafından kurulmuş kentlerin sayısının azlığı, bize, bu gerçeği bütün çıplaklığıyla gösterecektir.

Yerleşme ve kentleşmenin uygarlaşmadaki baş rolünün ancak Atatürk çağında farkına varabilmiş ve o günden bu yana bir çaba, bir çalışma göstermeğe başlamışız. Fakat geri kalmış ülke özelliklerimizi, bütün bu çabalarımıza karşın genede bağınazlıkla korumuşuz. Nüfus artışı, ikinci dünya savaşından bu yana Tıp ilminin ilerlemesi dolayısıyla hem ölüm oranının azalması, hem de doğum oranlarının artmasından devamlı olarak yükselmiştir. 1945-1950 yılları arasında ölüm oranı binde 17 iken, 1955-1960 yılları arasında binde 12 ye düşmüş, doğum oranları ise binde 40 tan, binde 42,7 ye yükselmiştir. Böylece genel nüfusumuzun 1940-1945 döneminde binde 10,6 olan yıllık artış haddi, 1955 1960 döneminde binde 29,5 e yükselmiş ve dünyanın en hızlı çoğalan ülkelerinden biri olmuşuz.

Bu rakamlarda gösteriyor ki, Cumhuriyet dönemine geçişimizden bu yana göstermiş olduğumuz büyük çabalara karşın, kır nüfusumuzun kent nüfusuna dönüşümünün % 0,29 gibi çok düşük bir hızda olmasının bütün sebebi, nüfusumuzun bu korkunç artışıdır.

Şöylece bir özetlersek yukardan beri yazdığımız gerçekleri, göreceğiz ki, nüfusumuz büyük bir hızla artmaktadır ve ne kadar çabalarsak çabalyalım nüfusumuzun çok büyük bir kısmı kırlarda yaşamaktadır.

SEKİZ

Gene, az gelişmiş ülke özelliklerinden biri olan, çalışan nüfusun genel nüfusa oranının yüksekliği bizde de vardır. Amerika Birleşik Devletlerinde genel nüfusun % 40 ı çalışırken, bizde genel nüfusun % 51 i çalışmaktadır. Nüfusumuzun bu kadar büyük bir kısmının çalışmasına karşın ulusal gelirimizin hâlâ düşük olmasının sebebi ise ortadadır, apaçıktır; bu da çalışma sahalarının tam organize edilmemesinden ve çalışmalarımızın tam randımanlı olmamasındandır.

Kır nüfusu ile kent nüfusu arasındaki orantının bir başka görünüşünde, çalışan nüfusun sektörler arasındaki dağılışıdır. Uygar toplumlarda, kır nüfusunun en aza inmesi ve kent nüfusunun en çoğa yükselmesinden dolayı çalışan nüfusun büyük oranı hizmetler ve sanayi sektörüne ayrılmakta, tarım sektöründe çalışanlar ise çok azalmaktadır. Yani hem genel nüfusun, hem de çalışan nüfusun çok küçük bir miktarı kırdan yaşamakta ve tarım sektöründe çalışmaktadır.

Toplumbilimsel kesiti bakımından en uygar toplum kimliği gösteren Amerika Birleşik Devletlerinde bugün çalışan nüfusun:

- % 7,95 i Tarım sektöründe yani kırlarda, geri kalan
- % 92,05 i ise,
- % 32, 85 i sanayi sektörü,
- % 50,20 si genel hizmetlerde olmak üzere kentlerde yaşamaktadır. Bu oran öteki uygar ülkelerde de aşağıdaki durumdadır.

Fransada 1962 yılında çalışan nüfusun,
 % 3,30 u tarım sektöründe, yani kırlarda,
 % 96,70 i kentlerde yaşamaktadır.
 Kentlerde yaşayan çalışan nüfusun ise,
 % 47,00 si sanayi sektöründe,
 % 49,70 i genel hizmetler sektöründedir.

1961 yılında İsrailde, çalışan nüfusun,
 % 12,80 i tarım sektörü, yani kırlarda,
 % 87, 20 si kentlerde yaşamaktadır. Kentlerde yaşayan çalışan nüfusun ise,
 % 31,30 u sanayi sektöründe
 % 55,90 ı genel hizmetler sektöründedir.

1960 yılında Japonyada, çalışan nüfusun,
 % 33,80, ni tarım sektörü yani kırlarda,
 % 66,20 si kentlerde yaşamaktadır. Kentlerde yaşayan çalışan nüfusun ise,
 % 28,10 u sanayi sektöründe,
 % 38,10 u genel hizmetler sektöründedir.

1956 yılında Romanyada ise, çalışan nüfusun,

- % 55,80 ni tarım sektöründe, yani kırlarda, geri kalan,
- % 30,00 u sanayi sektörü,
- % 14,20 si genel hizmetlerde olmak üzere
- % 44,20 si kentlerde yaşamaktadır.

Bizde ise 1962 sayımlarına göre çalışan nüfusun % 77,4 ü tarım sektöründe, % 9,8 i sanayi sektöründe ve % 12,8 i genel hizmetlerdedir.

Yukardaki rakamlarda, bir ülkenin uygarlık ölçüsünün, hem genel nüfusunun, hem de çalışan nüfusunun büyük oranının kent nüfusu haline geçmesine bağlı olduğunu tanıtlamaktadır.

Plânlı kalkınma dönemine girdiğimiz 1963 yılından bu yana, biz de bu gerçeğin tam bilincine varmış ve çalışmalarımızı, bir yandan doğumu kontrol ederek nüfus artış hızını azaltmağa, bir yandan da kır nüfusunu kent nüfusu haline geçirmeğe yöneltmişiz.

Yani tez elden kalkınabilmemizi kentleşebilmemize bağlamışız.

Planlı kalkınma dönemindeki amacımız, 1962 yılında çalışan nüfusumuzun % 77,4 oranında olan kır nüfusumuzu, planlı kalkınma dönemi sonunda, 1977 de, % 58,1 e indirmektir. 1962 yılında % 22,6 olan kent nüfusu oranını da % 41,9 a çıkarmaktır. Bu oranlarda gösteriyor ki, kır nüfusumuzun kentlerimize doğru bir akın yapmasını bütün gücümüzle destekliyeceğiz.

Buna birde toplumların iktisadi değişikliklerinin, yani tarımdan sanayiye geçiş dönemlerinde kır nüfuslarının kentlere doğru akışının iç evrimleri gereğince toplumbilimsel yasaların artıracaklarını eklersek, ne korkunç bir hızla tez elden kentleşeceğiz ortaya çıkar.

Şöylece, dediklerimizi bir toplarsak, değişen toplumsal yasalar gereğince kentleşeceğiz, ayrıca, hızla kentleşmek, üstelik hemde büyük kentleşmek zorunluluğundayız.

2 — KONUT

Böylece kentleşmek zorunluluğunda olduğumuzu kabul ettiğimize göre, önümüze iki ana problem çıkmaktadır: Konut Kentçilik.

Bu iki ana problemi bir birinden ayırmağa imkan olmadığı gibi bu ana problemlerle birlikte karşımıza daha bir sürü küçük sorunlar çıkmaktadır. Kalkınmamızı gerçekleştirebilmemiz, uygar toplumlar düzeyine erişebilmemiz ancak, normal çalışma gücüne sahip ve randımanlı iş çıkarabilen bir iş gücü yetiştirebilmemize bağlıdır. Bu iş gücünün yetiştirilmesi ise bence, beslenme problemiyle, yaşama diyebileceğimiz, yerleşme yani konut problemlerinin mevcut teorilere göre çözümlenmesine bağlıdır. Bu problemlerden birincisinin çözümüyle, ulusumuzun aşağı yukarı yirmi yıllık bir uğraşısı vardır. Toprak ve tarım reformları yasalarının gerçekleştirilmesiyle aydınlarımız ve tarımcılarımız uğraşmaktadırlar. Fakat, ikinci problemimizle bugüne dek, üzülerek söylüyorum, nedense şöyle yürekten

ilgilenen bir kiři bile çıkmamıştır. Yapılan alışmalar, bu problemi, daha önceden konulmuş teorileri olan bir problem olarak ele almayıp, akıl ve mantıkla, dūřunūp konuşarak mleyebilecekleri bir sorun olarak kabul etmişlerdir. Tabii ki, böylece olayın ruhuna inemediklerinden, problemin ancak ayrıntılarına günlük, geçici bir takım çareler aramaktan öteye gidememişlerdir. Kentleřme, yani konut, bugün bizim için bir sorun değil, bir problemidir.

Bugünkü konut durumumuz kelimenin tam anlamıyla bir faciadır. Mevcut konutlarımızın % 28 i içinde oturulamıyacak durumdadır. Ankara'da oturanların % 45 i, İstanbul'dakilerin % 21 i, İzmir'dekilerin % 18 i gecekondularda yaşamaktadır. Kentlerimizde yaşayan ailelerin büyük bir çoğunluğu kiracıdır. Ve bu aileler konut kirası olarak gelirlerinin yüzde otuz yedisini ödemektedirler. Uygur toplumlarda konut kirasının hiç bir zaman gelirin yüzde onunu aşmayacak şekilde ayarlandığı dūřnlecek olursa, ortalama % 36 oranını bulan kiracı ailelerimizin konut kiralardan dolayı neler çektiklerini anlamak zor değildir. Ve bizde hâlâ kira işlerini düzenleyen esaslı ve bir örgüt vardır, ne de bir yasa. Kira işlerini düzenlemekle görevli Belediyelerin «Kira Takdir Komsyon»larının Belediye Meclisleri ve Encmenlerinden seçilmiş, yüzde doksanı konut sahibi üyelerinin çalışmaları ise bugün herkesçe bilinmektedir. Güney illerimizde hâlâ yürürlükte bulunan ve dar ve sabit gelirli vatandaşlarımız için bir yıkım olan yıllık kiranın peşin ödenmesi geleneginin değiştirilmesi hakkında bu komsyonlara yapılan başvurmaların, şikayetlerin iktisadi yönleri hiç dikkate alınmadan sadece sudan bir sebep olabilecek «Bu bir bölgesel gelenektir, değiştirilemez» açıklamasıyla, konut sahibi üyelerce yanıtlanması, ne yazık ki tarafımdan saptanmış bir gerçektir.

Yüzde 63,8 i tek ve iki odalı olan konutlarımızdan her birine bugün ortalama olarak 5,1 kiři dūřerken, yılda ancak bin kişiye iki konut yapmaktayız. Bu rakam öteki ülkelerde ise bin kişiye yedi konutu bulmaktadır.

Planlı kalkınma dönemine kadar, toplam yatırımaımızın hemen hemen yüzde yirmi beşini bilinçsiz olarak konut yatırımlarına ayırdığımız halde, bu problemi halletmek şöyle dursun, arsa spelatrlerine gece konu mahalleleri kurdurtarak, gece konu ticareti yaptırarak, günümüz estetik sanat ve teknik anlayışlarından uzak inşaatlar yaptırarak, ancak problemin bir çıkmaza süratle girmesini sağlamışız. Planlı kalkınma dönemine girdiğimiz günden bu yana da, Devlet Planlama Teşkilatı toplam yatırımların yüzde yirmisinin gene sosyal konutlar yatırımaına ayrılmasını öngörmüştür. Fakat D.P.T. tarafından yapılan anlayış ve teknik alandaki önermeler dikkate alınmamış, 1962 yılında 1,517 milyar lira yatırımla 58 748 adet rasgele, düzensiz konut yapılmışken, planlı kalkınma döneminin birinci uygulama yılı olan 1963 te aşağı yukarı aynı miktar 1,530 milyar liralık yatırımla gene aynı biçimde, başboş, gereksiz derecede lüks, düzensiz ve daha az sayıda 57 330 adet konut yapılmıştır. 1964 yılında ise, Devlet

Planlama Teşkilatının önerme ve planlarına göre 2,6 milyar liralık yatırımla 81 650 adet sosyal konut yapılması gerekirken, gerçekte ancak altmış bin adet konut inşa edilebilmiştir.

Oysa, istatistik bilgilerden yararlanılarak yapılan tahminlere göre 1962 yılında, nüfus artışından dolayı 91367 adet, mevcutlardan kullanılmaz hale geleceklerin yenilenmelerinden dolayı 10 726 adet, afet ve kamulaştırmalardan dolayı 4 700 adet, gece kondu yıkımından dolayı 12 000 adet, toplam olarak 118 793 adet konuta ihtiyacımız olacağı hesaplanmıştır. Buna karşılık ise ancak 58 748 adet konut inşa edebilmişiz 1962 yılında.

Gene yapılan tahminlerce göre 1963 yılında, nüfus artışından dolayı 95 936 adet, mevcutlardan kullanılmaz hale geleceklerin yenilenmesinden dolayı 16 089 adet, afet ve kamulaştırmadan dolayı 4 700 adet, gece kondu yıkımından dolayı 12 000 adet, toplam olarak 128 725 adet konuta ihtiyacımız olacağı hesaplandığı halde, ancak 57 330 adet konut inşa edebilmişiz.

Yani, hem plânlı kalkınma döneminden önce, hemde plânlı kalkınma döneminde konut problemimizin ele alınış tarzının yanlışlığı yukarıdaki rakamlardan apaçık sırtmaktadır. 1962 yılında karşılanamamış, yani gelecek yıllara ertelenmiş konut ihtiyacımız 60 045 adet, 1963 yılındaki ise 71 395 adettir. Yani iki yılda ertelenen ihtiyaç miktarı 131 440 adettir. Ve bu rakam, yapılan konutsayısında öyle büyük bir artış olmadığına göre, ihtiyacımızın her yıl biraz daha artmasından, gittikçe kabarmaktadır. Halen içinde oturulabilir saydığımız mevcut konutlarımızın yüzde yirmi sekizinin, her türlü teknik ve sıhhi şartlardan habersiz yapılmış gece kondular olduğunu da bu rakamlara katmamız gerekmektedir.

Nedense bugüne kadar, bu korkunç rakamlara karşı yönetmenlerimiz bir takım teknik ayrıntılar üzerinde tartışmalardan ve yazışmalardan ileri bir işlem yapmamışlardır. Devlet Planlama Teşkilatının üzerinde önemle durduğu bu teknik ayrıntılar hakkındaki önermeleri de, ne devletçe, nede halkça hiç dikkate alınmamış, 63 m² lik sosyal konutlar yapılması gerekirken, büyük kentlerimizde, örneğin Ankara'da ortalama olarak 123 m² lik, İstanbul'da 95 m² lik, Adana ve Bursa'da 120 m² lik, İzmir'de 97 m² lik konutlar inşa edilmiştir.

Yukardaki rakamlardan, mevcut konut durumumuzu, konuta olan ihtiyacımızın büyüklüğünü açık olarak anlıyoruz. Mevcut bu ihtiyaçların büyüklüğüne, birde birinci bölümde açıklamaya çalıştığım tez elden kentleşmek zorunluluğumuz yüzünden, kentlerimize taşıyacağımız kır nüfusunun doğuracağı konut ihtiyaçlarının da eklersek, önümüzdeki problemin bugünkü durumunun korkunçluğunu iyice kavramış oluruz. Bu büyük problem için, bugüne dek yapılmış, ortada yeni bir anlayışın belirtileri olmadığına göre bugünden öte de yapacağımız çalışmaların ne kadar sudan olduğunu gene yukardaki rakamlar açıkça tanıtlamaktadırlar.

Konut probleminin bugünkü durumuna gelişinin ve yönetmenlerimiz rasyonel bir konut politikasının olmayışı yüzünden kentçiliğimizin

düştüğü çıkmazların sebebini, bu kamusal işin ticari bir olay haline getirilişinde aramış ve bu problemin çözüm yolları hakkında, «MİMARLIK SOSYALLEŞTİRİLMELİDİR» adlı incelememde (1) bazı önermelerde bulunmuştum. O yazımda da belirttiğim gibi bu problemleri doğuran sebepler a) Planlama anlayışının yanlışlığı, b) Arsa ve konut spekülasyonunun yaratılması olmuştur.

Bu iki ana sebepten dolayı, kentleşmeye başlamamızla birlikte kentlerimizde yeni bir ticaret çeşidi doğmuştur. Kamu kuruluşlarının yatırımlarıyla değerlendirdikleri boş arsalar üzerinde, gayri menkul sahibi burjuvalar ticari bir oyuna girişmişlerdir. Arsalarda her hangi bir değişiklik olmadığı halde, planlama anlayışımızın; yanlışlığı veya sadece gayri menkul sahibi burjuvaların yararlarını korur şekilde olmasından, değerleri açıktan artmış ve sahiplerine haksız kazançlar sağlamışlardır. Bu arsa ticaretinin yanında, Devletçe bir çalışma veya düzenleme olmadığı gibi üstelik teşvikte edilmesinden konut problemi üzerinde de bir ticarete başlanmış ve özel kişi ve kuruluşlarımız, paralarını konut ticaretine yatırmışlardır. Böylece, kentlerimizde birden çok konutu olan bir sınıf doğmuş ve bunlar, ihtiyacın artmasıyla birlikte kira miktarlarında artırarak çalışmadan para kazanma, hemde çok para kazanma yolunu bulmuşlardır. Bunların, kazançlarını azaltacak olan konut ihtiyacımızın halledilmesi gibi bir çalışmaya, bir amaca yöneleceklerini düşünmek ise bir safdillik olur. Aksine birden fazla konut sahibi, konut ticareti yapan sınıf, bu ihtiyacın giderilmesine değil, arttırılmasına çalışmışlardır. Lüks konut yapımını teşvik ederek, sınırlı yatırım imkânlarımızla az sayıda konut yapılmasını sağlamışlar, iktidarların kent emekçilerinin yararına bir konut politikasına yönelmesini önlemişlerdir. Devletin konut yatırımlarını da, Ataköy deneğinde olduğu gibi, kendi çalışmalarına benzeterek, soysuzlaştırmışlardır.

Görülüyor ki, bugünkü konut ve kentçilik problemimizin doğmasının ve büyümesinin tek sebebi, arsa ve konut ticareti diye bir ticaretin yaratılışı ve bu ticareti yapan spekülâtörlerdir. Bu problemlerin çözümlenebilmesi, ancak ve ancak bu ticaretin ortadan kaldırılmasıyla mümkündür. Bu ticaretin ortadan kaldırılması ise, kent topraklarının kamulaştırılmasına bağlıdır.

Bugün, İsveç'te (2) kent toprakları kamunundur. Konut sandıkları ve konut kooperatifleri Federasyonları, kamuya karşı bu toprakların kiracılarıdır. Bu sandık veya kooperatiflerin ortağı ailelerin ise özel olarak değil, genel olarak belirli metre kare büyüklükte konut mülkiyetleri vardır. Bu aileler, işlerine en yakın bölgedeki kamu toprağı üzerine inşa edilmiş kooperatif mahallelerinde kira bedeli ödemededen, kendi mülkleri sayılan bir konutta otururlar.

İngiltere'de, savaş sonrası, konut inşaatları 60 m2 olarak sınırlanmıştır. Problem halloldukça, 60 m2 lik bu sınırlamalar daha büyütülmektedirler.

Bugün, İsrail'de (3) kent topraklarının yüzde doksanı kamunun malıdır.

Küba (4), özgürlüğüne kavuşur kavuşmaz, toprak reformuyla birlikte kent toprağı mülkiyetinde de büyük değişiklikler yapmış, 14 Ekim 1960 yılında «Kent Toprağı Reformu» yasasını çıkarmıştır. Bu yasa, konut kiralama mülkiyetini ortadan kaldırmış ve kentlerdeki mülk sahipleri sınıfını yok etmiştir. «Kent Reformu Enstitüsü» adlı bir örgütle bu işleri düzenliyerek, eski kiracıları, kira bedellerini enstitüye yatırtmak suretiyle konut sahibi yapmıştır. Konut satışını ortadan kaldırmıştır. Ev kiralarını, aile gelirinin % 10 unu geçmiyecek şekilde % 30 ila 50 arasında indirmiştir. Eski kiracılardan toplanan bu paralar, Ev yapım sandıklarının besleyen kaynaklar olmuşlardır. Ayrıca bu paralardan bir kısmı, çalışamıyacak durumda olupta, başka bir geçim kaynağı bulunmayan eski ev sahiplerine yardım olarak verilmektedir. Ve bu Enstitünün amacı, kent emekçilerine bedava konut sağlamak olarak düzenlenmiştir.

Görülüyor ki, konut ve kentçilik problemlerinin çözümü için öteki ülkelerde ortaya konulmuş olan teoriler, hep kent topraklarının kamulaştırılması esası üzerine kurulmuşlardır.

Anayasamızda bu gerçeği 30 uncu maddesinde destekler.

«Herkes mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.»

Bütün yönetmenlerimize, aydınlarımıza, emekçilerimize duyuruyorum, kent toprağı sahiplerince Anayasamız çiğnenmektedir. Kent toprağı mülkiyeti toplum yararına aykırı olarak kullanılmaktadır.

Anayasamızı çiğneyen ve toplumumuz yararına aykırı olarak kullanılan bu kent toprağı mülkiyetinin, tez elden ortadan kaldırılması şarttır. «Kent Toprağı Reformu» yasasının düzenlenerek, çıkarılmasından bu ülkenin hem basını, hem yönetmeni, hem aydını, hem de emekçisi sorumludur. Bu tarihi sorumluluğumuzu tekrar hatırlatıyorum. «Toprak Reformu» ile birlikte «Kent Toprağı Reformu»nun yapılması artık kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Notlar:

- (1) 14 Mayıs 1965 günlü Akşam Gazetesi
- (2) Haziran 1963 tarihli Yeni Ufuklar dergisi
- (3) 25 Haziran 1965 günlü Yön gazetesi
- (4) Charles BETTELHEIM «Küba iktisadının Planlaştırılması»

Yararlanılan Kaynaklar:

- a) Birinci beş yıllık kalkınma planı (D.P.T.)
- b) Kalkınma Planı 1965 yılı programı (D.P.T.)
- c) Doğu Marmara Bölgesi ön planı (İmar İskan Bakanlığı)
- d) Prof, Kemal Ahmet ARU'nun çalışmaları

AMERİKA'NIN GİZLİ İMPARATORLUĞU

Pandit Nehru
Çev: Sabiha Tuğcu

Amerikan iç savaşı birçok genç Amerika'nın hayatına mal oldu ve geride büyük bir borç bıraktı. Gelgelelim Amerika henüz genç ve enerji dolu bir ülkeydi, bu yüzden de gelişmesi devam etti. Doğal kaynakları özellikle madenleri çok zengin ve verimli idi. Modern uygarlık ve endüstrinin temelini meydana getiren üç madde, kömür, demir ve petrol bol olduğu gibi elektirik üretimi için gereken su gücü de yeterli idi. Niyagara çağlayanlarını anımsayacaksınız. İnsan sayısına göre büyük bir ülke olduğundan çalışma olanakları da genişti. Bir endüstri ülkesi olarak gelişmek için bütün avantajlara sahipti ve bu gelişim hızla başladı. 1880 yıllarında Amerika dış pazarlarda İngiliz endüstrisi ile yarışmaya başlamıştı. Amerika ve Almanya, İngiltere'nin uluslararası ticarete yüz yıldır elinde tuttuğu üstünlüğe son vermekte geçikmediler.

Kendi yurtlarındaki politik baskıdan kaçan, ya da daha iyi yaşama şartları arayan avrupalı göçmenler Amerika'ya akın etmeye başladılar: Almanlar, İskandinavlılar, İrlandalılar, İtalyanlar, Yahudiler ve polonyalılar. Taşmakta olan Avrupa, insan fazlalığını Amerika'ya boşaltıyordu. Bu, görülmemiş bir ırk, din, dil ve milliyet karışımı idi. Avrupa'da her biri kendi küçük dünyasında, içleri birbirine karşı kin ve düşmanlıkla dolu olarak yaşayan insanlar şimdi eski düşmanlıkların önemini yitiriverdiği bir ortama düşmüşlerdi hep birlikte. Düzenli bir zorunlu eğitim sistemi ulusal niteliklerini silmekte gecikmedi ve bu ırk karmaşıklığından tipik Amerika'lı doğdu. Eski anglo-sakson soyu, aristokrat sınıfını meydana getirdi, sosyal düzenin yürütücüleri de bu sınıftan çıktılar. Onun yanında Kuzey Avrupa ırkları yer aldılar. Bunlar güney avrupalıları, özellikle İtalyanları küçümsüyor, onlara «Dago» diyorlardı. Zenciler sıranın en altında idiler tabii; beyaz ırkların hiçbirleriyle karışmadılar. Batı kıyıla-

ONBEŞ

rında, işçi kıtlığında memlekete gelen Japonlar, Hintliler ve Çinliler yaşıyorlardı. Bu Asyalılar da öbürlerinden ayrı kaldılar.

Demiryolları ve telgraf ağları bu büyük ülkeyi baştanbaşa birleştirdi. Bir kıyıdan ötekine varmanın haftalar aylar sürdüğü günlerde bu imkansızdı. Geçmişte Asya ve Avrupa'da büyük imparatorluklar kurulduğunu görmüştük. Yolculuk ve haberleşme imkanlarının yetersizliği yüzünden bu imparatorluklar iç bütünlüklerini sağlayamamışlardı. Her imparatorluk, imparatorun üstünlüğünü tanıyıp ona vergi ödeyen ve bunun dışında bağımsız olarak yaşayan parçalardan meydana gelmişti. Bu çeşitli bölgelerin gevşek bir şekilde bir baş altında toplanmaları idi. Bunların ortak bir tarafları yoktu. Amerika Birleşik Devletleri ise demiryolları ve diğer haberleşme imkanları ve özellikle belirli bir eğitim yöntemi yardımı ile çeşitli ırklar arasında bir birleşme olmasını sağladı. Ayrı ırklardan ortak bir nesil doğdu. Bu iş daha bitmedi, hala devam etmektedir. Tarihte bunun gibi geniş çapta başka bir birleştirme örneği yoktur.

Amerika, Avrupadaki çatışma ve entirikalardan uzak durmak Avrupayı da Kuzey ve Güney'de kendi iç davalarından uzak tutmak istiyordu. Sana bazı Avrupa devletlerinin «Kutsal Birlik» adı altında İspanya'nın güney amerika'daki imparatorluğunu korumak üzere harekete geçtiğinden ve bunun üzerine başkan Monroe'nun koyduğu «Monroe doktrini»nden söz etmişim. Monroe, Amerika'nın, Avrupa'nın herhangi bir memleketinden Güney veya Kuzey Amerika'ya gelecek silahlı bir kuvvete göz yumamayacağını ilan etti. Bu bildiri genç Güney Amerika Cumhuriyetlerini Avrupa'ya karşı korudu. Bir keresinde bu yüzden az kalsın İngiltere ile harp çıkıyordu. Fakat son yüzyıldır, Amerika bu politikayı başarı ile yürüttü.

Güney Amerika Kuzeyden çok başka idi. Bu yüz yıl da bu başkallığı azaltmadı. Kanada gitgide Amerika'ya yaklaşıyordu; ama aynı şey güneydeki cumhuriyetler için söylenemez. Önce de belirttiğim gibi Kuzey Amerika'daki Meksika eyaleti de dahil olmak üzere Güney Amerika'daki ülkeler, Latin Cumhuriyetleridir. Amerika Birleşik devletleriyle Meksika arasındaki sınır, iki ayrı tipte halk ve kültürü ayırır. Bu sınırın güneyinde orta Amerikanın ince kuşağı ve bütün Güney Amerika kıt'ası boyunca halk ispanyolca ve portekizce konuşur. Sanırım portekizce yalnız Brezilya'da konuşuluyor. Esas dil, İspanyolca. Güney Amerika sayesinde İspanyolca bugünün önemli dillerinden biri sayılıyor. Latin Amerika için bugün bile kültür kaynağı İspanya'dır. Irk ayrımı güneyde Amerika Birleşik Devletleriyle Kanada'daki kadar önemsenmez. İspanyollarla kızılderililer hatta zenciler arasındaki evlenmeler sonucu melez bir ırk doğmuştur.

Latin Ülkelerinin Durumu

Yüz senedir özgür oldukları halde Latin cumhuriyetleri hala durulamadılar. Zaman zaman devrimler ve ordu diktatörlükleri birbirini kova-

lıyor. Onların süreli olarak değişen hükümet ve politikalarını izlemek çok zor. Güney Amerikanın belli başlı üç ülkesi Arjantin, Brezilya ve Şili'dir. Adlarının baş harfinden dolayı bunlara A.B.C. ülkeleri denir. Kuzeyde Meksika da önemli devletlerden biri sayılır. A.B.D.leri Avrupanın latin amerika ülkelerine karışmasını Monroe doktrini sayesinde önlemişti. Gelgelelim zenginleşip geliştikçe A.B.D.leri de büyümek için dışarda yeni topraklar aramaya başladı. Şüphesiz ilk hedef latin amerika oldu. Amerika Birleşik Devletleri eski alışılmış yola başvurarak kuvvet zoru ile bu memleketleri ele geçirip bir imparatorluk kurmaya çalışmadı. Önce ürünlerini güney amerika'ya gönderip güney amerika pazarlarını ele geçirdiler. Paralarını madenlere, tren yollarına ve benzeri iş alanlarına yatırdılar. Zaman zaman hükümetlere ve ihtilallerde savaşıyan taraflara ödünç para verdiler. «Onlar» kelimesi ile Amerikan kapitalist ve bankacılarını anlatmak istiyorum. Ama şüphesiz hepsinin arkasında onları destekleyen amerikan hükümetiydi. Zamanla bu kimseler borç verdikleri veya yatırım yaptıkları para yardımı ile birçok küçük, orta ve güney amerika devletini kontrolleri altına aldılar. Hatta bunlar taraflardan birine para veya silah yardımı yapmak suretiyle ihtilallere bile sebep oluyorlardı. Arkalarında Amerikan hükümeti olduğuna göre küçük ve zayıf güney amerika ülkeleri onlara ne yapabilirlerdi ki? Ara sıra A.B.D.lerinin düzeni korumak bahanesiyle bazı ülkelere birlikler gönderdiği de oluyordu.

Modern Kapitalizm İmparatorluğu: Amerika Birleşik Devletleri

Böylece Amerikan kapitalistleri güney devletlerinin kontrollerini ele almaya başladılar. Ve onların bankalarını ve madenlerini, demiryollarını işleterek kendi çıkarlarına uygun şekilde kullandılar. Yaptıkları yatırımlar ve para kontrolü sayesinde daha büyük latin amerika devletlerini de etkilediler. Kısacası A.B.D.leri bu ülkelerin servetini veya bu servetin büyük bir kısmını ele geçirdi. Burada bu modern tipte imparatorluğun özellikleri üzerinde durmak iyi olur. Bu gizli ekonomik bir imparatorluktur. Dıştan görünmeyen araçlarla hüküm sürer. Güney amerika devletleri politik yönden özgür ve bağımsızdılar. Haritada geniş yerler kaplayan bu ülkelerin özgür olmadıklarını gösterecek hiçbir belirti yoktur. Gelgelelim bunların çoğu hemen tamamıyla A.B.D.nin egemenliği altındadır.

Tarihin çeşitli çağlarında emperyalizmin çeşitli şekiller aldığını biliyoruz. Başlarda harpte bir tarafın üstün gelmesi, üstün gelenin yenilen halka ve toprağa istediğini yapacağı yenilen tarafın köle olacağı anlamına geliyordu, alışılmış yol buydu. İncilde Babil'liler tarafından yenilen Yahudilerin esir alındıkları yazılıdır. Bu gibi örnekler çok. Zamanla yeni tip bir emperyalizm doğdu. Bu sefer yalnız toprak alınıyor, halk köle yapılmıyordu. Vergi almakla ve başka yollarla halkı kullanmak daha çıkarlıydı.

Çoğumuz hâlâ İngiltere'nin Hindistan İmparatorluğu gibi bu çeşit imparatorlukları düşünürken İngilizler Hindistan'ı politik kontrol altında bulundurmasalardı Hindistan'ın özgür olacağını hayal ediyoruz. Fakat bu tip imparatorluk da ölmekte ve yerini daha ileri ve kusursuz bir şekle bırakmaktadır. Bu son tip imparatorluk da toprak bile alınmaz. Alınan ülkenin serveti ve servet üreten unsurlarıdır. Böylece ülke tümü ile kontrol edilip sömürülebilir. Ve aynı zamanda yönetimi baskı altında tutmak sorumluluğu da ortadan kalkar. Aslında bu yolla toprağı ve üstünde yaşayanları en zahmetsiz şekilde kontrol altında tutmak mümkündür.

Böylece emperyalizm zamanla kusursuzlaşarak çağımızda gizli ekonomik emperyalizm biçimini aldı. Esaret kaldırıldı ve sonraları derebeyliğe özgü kölelik tipi de son bulduğu zaman bundan böyle kişinin hep özgür yaşayacağı sanılmıştı. Gelgelelim kısa bir süre sonra para gücünü ellerinde bulunduranların kişiyi kullandıkları ve egemenlikleri altında tuttukları görüldü. Kölelik yerini para esirliğine bıraktı; özgürlük henüz çok uzaklardaydı. Memleketler için de durum aynıydı. Bir memleketin öbürüne politik baskı yapmasının önüne geçildiğinde otomatik olarak özgürlüğe ulaşılacak sanılır. Ne var ki, politik yönden özgür olan nice memleketler ekonomik yönden başkasına boyun eğmekteler. Hindistan'daki İngiliz egemenliği bunun açık bir örneğidir. Açık politik kontrol ve baskı yanında İngiltere Hindistan'a ekonomik yönden de egemen. Belki açıkton açığa yapılan kontrol zamanla sona erer ama, ekonomik baskı gizliden gizliye hüküm sürecektir. Bu da Hindistan'ın İngiltere tarafından sömürülmesi sürüp gidecek demektir.

Ekonomik Emperyalizmin Sonuçları

Ekonomik emperyalizm, emperyalist kuvvetler açısından en kolay ve sıkıntısız şekildir. Bir kere kolaylıkla farkına varılmadığından siyasal baskı kadar sorguya yol açmaz. Şüphesiz halk, tokadın sertliğini hissedince sonucu görmeye başlayacak ve karşı koyacaktır.

Şimdi Latin amerikalıların A.B.D.ni sevdikleri söylenemez. Hatta birçok kere kuzey amerika'nın egemenliğine karşı koymak üzere bir latin amerika devletleri bloku kurulmasına çalışıldı. Gelgelelim karşılıklı kavgalara ve saray isyanlarına son verilmedikçe bu gibi davranışlarda başarıya ulaşılacağı şüphelidir.

A.B.D.nin görülen egemenliği Filipin adalarına kadar uzanır. Amerika'nın İspanya ile yapılan bir savaştan sonra bu adaları eline geçişini önceki mektuplarımda birinde anlatmıştım. (Eylem, sayı: 15) bu savaş 1898 de atlantikteki Kuba adası yüzünden başlamıştı. Kuba sözde özgürlüğüne kavuştu, ama bu ancak kâğıtta kaldı. Bugün Kuba'da, Haiti'de A.B.D.lerinin egemenliği altındadır. (1)

(1) Bu tarihte (1933) Kuba daha yarisömürge durumundan kurtulamamıştı.

Aşağı yukarı 12 yıl önce Panama kanalı açıldı. Bu kanal orta Amerikanın dar kuşağında atlantik ve pasifik okyanuslarını birbirine bağlar. Bunun planı elli yıl kadar önce Süveyş kanalını yapan Ferdinand de Lesseps tarafından hazırlanmıştı. Fakat sonradan adamın başı derde girdi. Ve kanalı yapan amerikalılar oldu. Sıtma ve sarı humma yüzünden güçlüklerle uğradılarsa da bu hastalıkların kökünü kurutmayı başardılar. Sivrisinek ve hastalık taşıyan öbür böceklerin yuvalarını yok edip kanal ve çevresini sıhhi bir hale koydular. Kanal Panama cumhuriyetinde olduğu halde A.B.D.leri hem kanalı, hem de bu küçük cumhuriyeti kontrolü altında tutmaktadır. Panama kanalı amerika için bir hazinedir. Çünkü o olmasaydı, gemiler bütün güney amerika kıyılarını dolaşmak zorunda kalacaktı. Bununla birlikte Panama kanalı, Süveyş kanalı kadar önem taşımaz.

İşte böylece A.B.D. gitgide kuvvetlenip zenginleşti ve birçok başka şeylerle birlikte milyonerler ve gökdelenler yarattı. Birçok bakımdan Avrupa'ya yetişti ve geçti. Endüstri yönünden dünyada birinci geliyordu. İşçilerin hayat standardı Amerikada başka her yerde olduğundan daha yüksektir. 19. Yüzyılda İngiltere'de olduğu gibi bu bolluk ve refah sosyalizmin ve öbür radikal teorilerin pek az destek görmesine sebep oldu. Amerikan emekçileri birkaç istisna dışında her yerdekinden daha ortada ve muhafazakardı. Ücretler az çok daha iyi idi. Daha iyi şartlar elde edilebileceği şüpheli olduğuna göre yürürlükteki şartları neden tehlikeye atmalıydı? Emekçiler çoğunlukla zayıf ve örgütlenmemiş küçümsenen «dago»lardan ve İtalyanlardan meydana geliyordu. Biraz daha iyi para alan ustalar bile kendilerini aşağılık «dago» sınıfından üstün sayıyorlardı.

Amerika'nın politik yaşamında belli başlı iki parti vardır: Cumhuriyetçilerle, demokratlar. İngiltere'deki gibi bu iki parti de aynı zengin sınıfı temsil ediyorlardı. Aralarında pek küçük bir pensip ayrılığı vardı.

Dünya savaşının başlayıp, sonunda amerikayı da kavganın girdabına sürüklediği sıralarda durum böyleydi işte.

BİLGİ KİTABEVİ YAYINLARI
BİLGİ KİTABEVİ YAYINLARI
BİLGİ KİTABEVİ YAYINLARI

Sakarya Cad. 4. Yenışehir
ANKARA

KONGO KURTULUŞ SAVAŞI ÇÖKÜNTÜNÜN BAŞLANGICI

Dr. TOPUZOĞLU

Arkadaşımız Dr. Topuzoğlu'nun Eylem'in geçen sayısında yayımladığımız «Kongo Kurtuluş Savaşı» adlı yazısı az gelişmiş ülkelerde emperyalizmin iç sömürgeciyle nasıl işbirliği kurduğunu göstermekteydi. «Çöküntünün Başlangıcı»nda bu işbirliğinin gerçek Kongo bağımsızlığını nasıl engellediğini okuyacağız.

Bağımsızlıktan beş gün sonra ayaklanma başlayacaktır Leopoldville'de. Ondan sonra da bir daha Kongo'da barış ve esenlik sağlanamayacaktır.

Başkette bir Leopold II kışlası vardır. Asker ilk defa orada başkaldırır. Çünkü Kamu Gücü denen orduda geniş bir hoşnutsuzluk süregelmektedir yıllardan beri. Kamu Gücünü Belçikalılar kurmuştur, bütün subaylar Belçikalıdır. Kongolular ancak başçavuşluğa kadar yükseltilirler. Ordunun başında da 4 Ocak olaylarında halka ateş açan General Jansens bulunmaktadır. Askerler bağımsızlıktan sonra da Belçikalı subaylardan emir almayı hoş karşılamamaktadırlar. Kongolular subay olamamıştır hâlâ. Aylıklar da arttırılmamıştır. Orduda gergin bir hava esmektedir bu yüzden. General Jansens de bağımsızlığa rağmen Orduda hiçbir şeyin değişmeyeceğini ve Kamu Gücünün eskisi gibi kalacağını söylemektedir boyunca. 5 Ocak günü general kışladaki kara tahtaya şunları yazar:

Bağımsızlıktan önce = Bağımsızlıktan sonra

Bu artık bardağı taşıran damla olmuştur. Asker homurdanmaya başlar. Akşam saat 5 de de 500 asker kışlanın kantininde toplanarak şunları ister:

General Jansens'in derhal Ordudan atılması; Ordunun Afrikalılaştırılması; Aylıkların arttırılması.

Asker silâh depolarına saldırır bu toplantının ardından. Bu sırada Thysville kışlasındaki askerler de ayaklanmışlardır. 6 Temmuz sabahı askerler elde palaska Leopoldville sokaklarına dökülürler. Parlamento kuşatılır. Başbakanın evini sararlar. Kadınların ırzına geçildiği anlatılır her yerde. Thysville'den yola çıkanlar da rahibelere ve Belçikalı kadınlara saldırıya başlamışlardır.

Bu gergin hava içinde Lumumba derhal Leopold II kışlasına giderek askerin karşısına çıkacaktır. Başbakan orada ateşli bir konuşma yaparak bütün askerlerin birer derece yükseltildiğini bildirdikten sonra şöyle der:

— İsteklerinizi kabul edeceğim. Ama bana biraz zaman verin. Dün bir, bugün iki. General Jansens azledilmiştir. Başçavuş Kokolo'yu Leopold II kışlasına komutan tayin ediyorum. Victor Lundula başkomutanlığa getirilmiştir. Mobutu da genel kurmay başkanıdır.

Askerler durulmuştur; kışlalarına çekilirler. Fakat ertesi gün Lulua-bourg kışlası ayaklanır. 8 Temmuzda Katangadaki kışlalara yayılır ayaklanma. Başkette de Rus uçaklarının Leopoldville'i almaya geldikleri yolunda bir takım söylentiler çıkartılmıştır. Askerler Ruslara karşı koymak için Njili hava alanını kuşatmaya kalkarlar. Panik başlamıştır. artık. Bel-

YİRMİ

çikalılar, çoluk çocuk, araba vapurlarıyla, Kongo ırmağının öte yanındaki Fransız Kongosunun başkenti Brazzaville'e kaçmaya başlarlar. Bir gecede 6 bin Belçikalı geçer karşı kıyıya. Kamu Gücü başkomutanı General Janssens de bir çavuş elbisesiyle, takma adla karşıya geçecektir o gece.

Halk kepenkleri kırıp mağazaları yağma etmektedir. Panik havası bütün eyaletlere de yayılmıştır. Belçikalılar Kivu'da, Kasai'da, Ekvator'de, Doğu eyaletinde nesi var, nesi yok bırakıp sınırlara kaçmaktadır.

Brüksel'de ise muhalefet bu işlerden hükûmeti sorumlu tutarak saldırılara geçmiştir. Bunun üzerine paraşütçülerin Kongo'daki eski üslerine gönderilmesine karar verilir. Goma, Luluabourg, Stanleyville, Kabalo, Coquilhatville, Elisabethville Kamina, Katalo hava alanları Belçikalı paraşütçü birlikleriyle dolar ertesi gün. Matadi'de de Belçikalılar halka ateş açarlar. Paraşütçülerin görevi yalnız Belçikalıları korumak değil, duruma egemen olmaktır. Gerginlik artmaktadır bütün ülkede.

10 Temmuz sabahı Lumumba radyoda bir konuşma yaparak şöyle diyecektir :

— Belçikalılar biz istemeden Kongo'ya birlikler yollamışlardır. Bu, aramızdaki dostluk anlaşmasına aykırıdır. Belçika büyük bir sorumluluk altına girmiştir böylece. Bütün vatandaşları Cumhuriyeti korumaya çağırıyorum.

Bunun üzerine halk silâhlanmaya başlar. Zehirli oklar, bisiklet zincirleri, demir çubuklar, büyüler... Bütün Kongo çalkantı içindedir artık.

İşte tam bu sırada yeni bir mesele çıkar ortaya: 11 Temmuz 1960 akşamı, yani bağımsızlıktan 12 gün sonra, Katanga eyaleti hükûmet başkanı Çombe radyoda yaptığı bir konuşma ile Katanga'nın bağımsızlığını ilân etmiştir. Çombe şöyle der :

— Kongo bağımsız olduğundan beri terör başlamıştır bütün ülkede. Bu bir komünist taktiğidir. Katanga bu yüzden Kongo'dan ayrılıp bağımsız olmaya karar vermiştir. Belçika ile ekonomik bir işbirliğinin zarureti inaniyoruz. Belçikalılar askeri yardımlarla buradaki insanların hayatını kurtaracaktır. Allah bağımsız Katanga'yı korusun!

Belçikalı paraşütçü birlikleri Katanga'daki üslere çıkartmalar yaparak egemenliği sağlamışlardır zaten. Ertesi gün Çombe, askeri alanda bütün yetkilerin Belçikalı komutan Weber'e verildiğini bildirir. Böylece Katanga ancak 1963 de sona erecek bir serüvene atılmıştır. Katanga'nın ayrılışı Kongo'nun tarihini değiştirecek bir olay olacaktır.

Nedir bu Katanga meselesi? Neden Çombe kendi eyaletini Kongo'dan ayırıp bağımsız bir devlet kurmaya kalkmıştır?

Çombe'nin tek başına bağımsızlık yolunu seçmediği muhakkaktır. Katanga başbakanının gerisinde bir takım ekonomik güçler vardır. Onlar Çombe'yi destekleyip bu yola sürmüşler, Çombe de onlardan güç almıştır.

Katanga Kongo'nun en zengin eyaletidir. Kongo bütçesinin yüzde 65 ini Katanga sağlar. Toprağın altı, çeşit çeşit maden doludur Katanga'da. Kim işletir bu madenleri? Yüksek Katanga Maden Birliği (Union Minière

YİRMİBİR

du Haut Katanga) denen, 1906 da kurulmuş bir şirket vardır; bütün madenler onun elindedir. Şirketin 1955 daki yıllık kazancı 70 milyon dolar-
dır. Neler yapılmaz bu parayla.. Bu parayı kaybetmemek için de neler ya-
pılmaz...

Dünyadaki kobalt istihsalinde 8240 tonla Katanga 1960 da birinci gel-
miştir. Yılda 300 bin ton bakır çıkartılır buradan. Ayrıca kadmium, çin-
ko, vanadium, tungsten, germanium, aktinium, lithium, berylium gibi ba-
zısı sert, bazısı elektronik bazısı da nükleer madenlerin istihsalinde Ka-
tanga dünya piyasalarında önemli bir yer almaktadır.

Hiroşima'da patlıyan atom bombasının ham maddesi bile Katanga'dan
çıkartılmıştır. Şöyle olmuş bu iş : İngiliz fizikçisi Tizard 1938 de Maden
Birliğinin başkanı Sengier'ye Almanların atomu parçalamak için durma-
dan çalıştıklarını anlatmış. Aradan birkaç yıl geçip de Belçika işgal edi-
lince Sengier Katanga madenlerindeki uranium'un önemini düşünmeye
başlamış ve günün birinde bir şilep yükü bin ton uranium'u Amerika'ya
göndermiş Katanga'dan. Atom bombası işte bu uranium'dan yapılmış.

Maden Birliği 34.000 kilometre kare bir alanı elinde bulundurmaktadır.
Çalıştırdığı işçi sayısı 21 bindir. İşçilere yaptırdığı sitelerde 92 bin işçi ba-
rınmaktadır.

Maden Birliğine bağlı bir yığın işletme kurulmuştur Katanga'da. Baş-
lıcaları şunlardır: Katanga Emlâk Şirketi: Bu şirket kanalı ile Maden Bir-
liği 1.689 binaya sahiptir bölgede; Hidro Elektrik Güçler Genel Şirketi:
Bu şirket kanalı ile Maden Birliği ülkedeki dört hidro elektrik santralini
kontrolü altında bulundurur; Afrika Elektrik Şirketi: Katanga'nın önem-
li şehirlerindeki elektrik akımlarını Maden Birliği bu şirket kanalı ile kul-
lanır; Endüstri ve Genel Kimya Şirketi: Bölgedeki hafif endüstrileri Ma-
den Birliği bu kanalla eli altında bulundurur; Luilu Hayvancılık Şirketi:
Maden Birliği bu kanalla hayvancılık alanına da el atmıştır; Yağ ve un
gibi maddeler de yine Maden Birliğine bağlı bir şirket kanaliyle piyasaya
sürüklenmektedir.

Maden Birliğinin sermayesi şu şekilde ortaya çıkmıştır:

- Tanganyika Concessions Limited : % 14,5
- Katanga Özel Komitesi : % 25,1
- Katanga Şirketi : % 1,5
- Société Générale de Belgique : % 4,5
- Bankalar ve çeşitli özel şirketler : % 54,4

Tanganyika Concessions Limited bir İngiliz şirkettir. Bunun da or-
taklık senedleri Midland, Barkley's, Baring ve Rothshild bankalarının elin-
dedir. Bu bankalar aynı zamanda Rodezya'daki madenleri de işletirler. Ro-
dezya ile Katanga arasındaki bu ilgi dolayısıyla Katanga'nın zaman zaman
Rodezya ile birleşmesi üzerinde durulmuştur. 1963 yılı sonunda tarihe karı-
şan «Rodezya ve Niyazaland Federasyonunun» başkanı Sir Roy Welensky,
Kuzey Rodezya ile Katanga'nın birleşmesi için bazı teşebbüsler olduğunu
anlatacaktır ileride.

YİRMİİKİ

Katanga Özel Komitesi, Belçika kralı İkinci Leopoldun 1885 de Kongo'yu ele geçirdikten sonra toprak ve madenleri işletmek için imtiyaz verdiği şirketlerin kurduğu bir birliktir. Ortaklık senedlerinin üçte ikisi Kongo devletinin, biri de Katanga Şirketininindir. Bu şirket de Belçika Société Générale'inden başka şey değildir.

Société Générale de Belgique dünyanın en büyük on bankasından biridir.

İşte «Union Minière» denen Maden Birliği böyle muazzam bir kuruluştur. Katanga'nın bağımsızlık yoluna gitmesi Maden Birliğinin eseridir. Katanga hükûmetinin bütün masraflarını ödeyen Maden Birliğidir. Bağımsızlık ilân edildiği zaman hükûmetin kasasında beş para olmadığı halde 31 Kasım 1960 da kasada 10 milyon dolar olduğu görülmüştür. Bu, Maden Birliğinden gelen paradır. «Kongo devleti»ne verilmesi gereken hisseyi Birlik Bağımsız Katanga devletine ödemiştir.

1961 yılında Katanga devleti şu gelirleri elde etmiştir :

1,6 milyon dolar: Şirketler gelirinden alınan vergi,

2,3 milyon dolar: Endüstri ve tarım şirketlerinden alınan vergi,

5 milyon dolar: İhracat vergisi,

6,5 milyon dolar: İthalât vergisi.

Bütün bu gelirleri Maden Birliği sağlamıştır. Combe'yi yaratan, besleyen, kullanan Maden Birliğidir. Combe 1963 de Katanga'dan ayrıldıktan sonra kendisiyle konuşan bir gazeteciye şöyle diyecektir:

— Siz bilmezsiniz bu Maden Birliğini. Ne kurnazdır o Maden Birliğinin adamları.. Ben iktidardayken rahat rahat paralarını dışarı çıkartabiliyorlardı. Memnundu hepsi. Yeter bu onlara.. Politikaya boş verir onlar. Şimdi Leopoldville hükûmeti ile anlaştılar, yüzüme bakmıyorlar benim. Altı aydır Madrid'deyim, inanın, bir kere gelip Merhaba demediler..

1960 yılında Katanga'daki politik durum da şöyledir: İki büyük parti vardır Katanga'da. Biri Konakat, öbürü de «Katanga Karteli» denen Balubakat.

Konakat, Lunda, Bayaka ve Balamba kabilelerinin partisidir. Partinin lideri Combe'dir. İç işleri bakanı Munongo, Maliye bakanı Kibwe de partinin ileri gelenlerindendir.

Balubakat ise Katanga'daki Baluba kabilesinin partisidir. Bunun da başkanı Sendwe'dir.

1960 da yapılan genel seçimlerde Konakat 8 milletvekili, 6 senatör; Balubakat da 7 milletvekili ve 3 senatör çıkarmıştır. Bu bakımdan iki parti arasında büyük bir güç farkı yoktur. Eyalet meclisi seçimlerinde de şu sonuçlar elde edilmiştir,

Konakat : 25

Kalonji'nin partisi : 2

M.N.C. : 1

Ufak partiler ve bağımsızlar : 10

Fakat eyalet seçimlerine Katanga Karteli itiraz ettiğinden Meclise kayırmı

tilmamış, Çombe de hiçbir güçlkle karşılaşmadan kendi hükümetini kurmuştur.

Kimdir Çombe? Kendi anlattığına göre Çombe Lunda kabilesinin en büyük şeflerinden biridir. Çombe, Katanga, Kuzey Rodezya ve Angola'da üç milyon Lunda'nın yaşadığını söylemektedir. Çombe'nin dayısı İkinci Muşidi adıyla Lunda kabilesine şef seçilmiştir. Babası ticarete atılmış, önce taşıt işleri, sonra da otelcilikle zengin olmuştur. 1950 de Çombe'nin babası öldüğü zaman çocuklarına 400 inek, 300 dönüm toprak, bir de iyi işleyen ticarethane bırakmıştır. Çombe bundan sonra kardeşleriyle birlikte babasının işini yürütmeye koyulmuş, önce yerfıstığı, sonra yerlilere kaçak barut satarak milyonlar kazanmıştır. Hükümet başkanı olduktan sonra da bazı firmalarla ortaklığını devm ettirmiş ve muazzam paralar vurmuştur. Elisabethville'de bazı musevi ve Rum tüccarlarla çalışan Çombe'nin Katanga'da «Türk» diye tanınan «Hason» adında bir tüccarla da büyük işler yaptığı söylenir. Çombe de budur işte.

Gelelim 1960 temmuzuna. Katanga'nın bağımsızlığı ilân edildiği gün Lumumba Cumhurbaşkanı Kasavubu ile Luluabourg'da bulunmaktadır. Oradaki ayaklanmayı yatıştırdıktan sonra Katanga'ya altı kişilik bir askeri kurul yollamaya karar verirler. Başbakanla Cumhurbaşkanı'nın Katanga'nın bağımsızlığından daha haberleri yoktur. Sadece Elisabethville'deki askeri yatıştırmak için oraya bir kurul göndermeye kalkmışlardır. Leopold II kışlası komutanlığına getirilen Kokolo'nun başkanlığındaki kurul 12 Temmuz günü Leopoldville'den uçakla yola çıkar. Fakat Elisabethville hava alanı Katanga hükümetine bağlı kuvvetlerin ve Belçikalıların elindedir. Uçak hava alanının üzerine gelince alana inemeyeceklerini bildirirler kuleden. Fakat Fakat uçağın benzini tükenmiştir. Ancak benzin için iniş izni verilir sonunda. Uçak alana iner ama Kokolo'yu alandan dışarı çıkarmazlar. Benzin işi biter bitmez de uçağı ters yüzü yollarlar.

Kokolo'nun bu şekilde geri dönüşü Luluabourg'da büyük heyecan yaratmıştır. Bu olay üzerinde Lumumba ile Kasavubu kendileri Katanga'ya gitmeye karar verirler. 12 Temmuz günü uçak havalanır Luluabourg'dan. Yol üzerinde Kamina üssüne uğramaya kalkarlar. Burası da Belçikalıların elindedir. Belçikalı askerler Cumhurbaşkanı ile Başbakanı «Maymunlar» diye yuhalamaya başlarlar orada. Bu hakareten sonra sinirler büsbütün gerilmiştir. Her ne olursa olsun Lumumba Elisabethville'e gitmek kararındadır. Kamina üssünden Cumhurbaşkanı ile Başbakana bir manevra uçağı verirler. Akşam saat 8 de kurul onunla yola çıkar. İki saat sonra uçak Elisabethville hava alanı üzerine gelir. Bütün ışıklar söndürülmüştür alanda. Kontrol kulesi ile bağlantı kurulur. Kule uçağta kimlerin bulunduğunu sorar telsizciye. Lumumba'nın adı bildirilince kule uçağın hava alanına kabul edilmeyeceğini haber verir. İç işleri bakanı Munongo'nun o sırada kulede bulunduğu söylenmektedir. Uçak geri çevrilmiştir. Lumumba hırsından deliye dönmüştür ama yapılacak hiçbir şey yoktur. Pilot uçağın Kamina üssüne de kabul edilmeyeceğini söyler ve al-

dığı emre göre uçağı gece saat üçte Luluabourg'a indirir. Cumhurbaşkanı ile Başbakan Belçikalı pilota söz geçirememişlerdir. Bağımsız Kongo'nun devlet ve hükümet başkanları Kongo havalarında yabancılardan oynanmış olduğunu düşünmüşlerdir.

Kasavubu ile Lumumba'nın ertesi sabah yaptıkları ilk iş Leopoldville'de bulunan Birleşmiş Milletler Genel Sekreter yardımcısı Ralph Bunche'a bir telgraf çekmek olur. Kongo Birleşmiş Milletlerden askeri yardım istemektedir. Çekilen telgrafta şöyle denmektedir :

«Kongo hükümeti Birleşmiş Milletlerden acele askeri yardım istemektedir Belçikalılar 29 Haziran 1960 anlaşmasına aykırı olarak Kongo'ya asker çıkarmışlardır. Belçikalıların bu davranışını ülkemize yapılmış bir saldırı sayıyoruz. Karışıklıkların sebebi sömürgecilik kışkırtmalarıdır. Katanga'nın Kongo'dan ayrılmasını da Belçikalılar hazırlamışlardır.»

Birleşmiş Milletler işte bu telgrafla Kongo'ya çağırılmıştır. Buna yol açan son olan da 12 temmuz günü Kasavubu ile Lumumba'nın Kongo havalarında Belçikalılar tarafından oynanmış çevrilmelidir.

Cumhurbaşkanı ile başbakan ertesi gün Luluabourgdan Maniema, eyaletinin merkezi Kindu'ya giderler Kindu Lumumba'nın ilk gençlik yıllarını geçirdiği şehirdir. Gerginlik devam etmektedir her yerde. Kasavubu ile Lumumba oradan da Belçika büyük elçiliğine bir telgraf çekerek 14 Temmuz tarihinden itibaren Belçika ile bütün diplomatik bağların kesildiğini bildirirler.

Belçikalı havacıların Kasavubu ile Lumumba'ya yapacakları hava gösterileri bitmemiştir daha. Cumhurbaşkanı ile başbakan Kindu'dan Stanleyville'e gideceklerdir. Bindikleri uçağın pilotu bu sefer de kendilerini zorla Leopoldville'e getirir. Hava alanında Belçikalı general Kimo ile karşılaşır. General devlet başkanından alandaki kızı selâmlamasını ister. Bu, Belçikalıların Kongo'da bulunmalarını resmen tanımak olacaktır. Reddederler. Bunun üzerine Belçikalı general iki devlet adamının yakasına yapışır :

— Kaatiller, diyecektir. Kadınlarımızın ırzına geçiliyor, siz ne yapıyorsunuz?.

Kasavubu ile Lumumba mutlaka Stanleyville'e gitmek kararındadırlar. Belçika Havayolları Sabena'nın müdürü devlet adamlarının hava alanında hiçbir kötü olayla karşılaşmayacaklarını söyler. Bunun üzerine aynı gün Kasavubu ile Lumumba yine Leopoldville hava alanına gelirler. Alan yine Belçikalılarla doludur. İkisinin de çevresini sarar Belçikalılar.

— Maymunlar! Kaatiller! Serseriler! Hırsızlar! diye bağırmaya başlar. yüzlerine tükürürler her ikisinin de. Lumumba'nın sakalını çekerler, gözlüklerini yere atarlar..

İşte bağımsızlıktan 15 gün sonra manzara budur Kongo'da. Köprüler atılmıştır artık Kongo ile Belçika arasında. Bu olaylardan birkaç gün sonra da mavi kasketli Birleşmiş Milletler askerleri Kongo'ya çıkarlar. Bu Kongo'nun tarihinde bir dönüm noktasıdır. Bundan sonra haftalarca, ay-

YİRMİBEŞ

larca Kongo meselesi bütün gazetelere manşet olacaktır. Bu ara Kasavubu Lumumba'ya Sovyetlerden de yardım istemesini salık verir. Başbakan çekinir,

— Bunu sizin istemeniz daha doğru olur. Benim için yine türlü dedikodu çıkartırlar, diye karşılık verir.

Kasavubu da şöyle der :

— Kuyuya düşünce size uzatılan elin rengine bakılmaz.

Kongo artık çeşitli çekişmelere ortam olmuştur. Bir yanda Belçikalılar, İngilizler, Fransızlar, bir yanda Afrika devletleri, Sovyetler, bir yanda Amerikalılar.. Bu kargaşalık içinde Lumumba Birleşmiş Milletlere durumu anlatmak için Kongo'dan ayrılır, büyük bir geziye çıkar. Önce Ghanaya uğrayarak NKrumah ile görüşür. Sonra Londra'ya geçer, Savunma bakanı Profumo karşılar kendisini hava alanında. Oradan New - York'a uçar, Amerikalılarla görüşür uzun uzun, basın toplantıları yapar. Oradan Kanada'ya geçer, oradan Londra'ya, oradan Tunus'a, oradan Fas'a, oradan Gine'ye. Üç haftalık bir gezinin sonunda Leopoldville'e döner Lumumba.

Kongo yine karmakarışıktır. Katanga meselesi halledilemediği için de Lumumba Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Dag Hammarshold'la sert bir tartışmaya girişmiştir. Üstelik 8 Ağustosta da Albert Kalonji Güney Kasainın bağımsızlığını ilân etmiştir.

Bu Kasai meselesi de şöyledir: Kasai eyaletinde Baluba ve Lulua kabileleri 1959 dan beri birbirleriyle çarpışmaktadır. İki kabile arasında on binlerce kişinin ölümüne sebep olan savaş bir futbol maçından çıkmıştır. Luluabourg'da bir pazar günü stadyomdan çıkan Balubalar Luluaları yuhalayacak olmuşlar, bunun üzerine Lulualı kadınlar da eski geleneklere uyarak yarı çıplak, sokaklarda savaş havalarıyla oynamaya başlamışlar. Bu savaş çağırısı imiş. Bütün Lulualar bunun üzerine «lupemba»denen beyaz tebeşirler sürüp tamtamlar çalmışlar o gün. Bütün köylere yayılmış bu haber. Ertesi gün de savaş başlamış köylerde. Balubaların evlerini yakmış lulualar, bir iki gün içinde 41 kişi öldürülmüş. Sonra bir türlü arkası gelmemiş çarpışmaların.

Kasai eyaletindeki birliklerde lulualar çoğunluktaymış. Lumumba'yı destekleyen askerler balubalara saldırmaya başlamışlar bağımsızlıktan hemen sonra. Balubaların başı Kalonji de M.N.C. den ayrılıp Lumumba ile çektiği için gerginlik büsbütün artmış. Yüz binlerce baluba Kasai eyaletinin güneyine, Bakwanga bölgesine göç etmeye başlamış o aylarda. Bir yandan da askerlerle, lulualarla çarpışmalar devam ediyormuş. Güney Kasai'da çokluk olan balubalar takılmışlar Kalonji'nin peşine 8 Ağustos 1960 da bağımsızlık ilân edilmiş.

Fakat bu işin de bir ekonomik alt yapısı var. O da şu: Güney Kasai elmas madeni bölgesidir. Bu madenleri de «Morminière» adında bir şirket işletir. Bu şirket de Katanga'daki Maden Birliği gibi «Cociété Générale de Belgique»in kurduğu şirketlerden biridir. Maden Birliğinin Çombe'yi desteklemektedir. Güney Kasai Maden Devleti böyle kurulmuştur işte. Bu mesele de sayısız güçlükler çıkartacaktır hükûmetin başına...

LOZAN ANTLAŞMASI VE BAĞIMSIZLIK SAVAŞIMIZ

Şükran KURDAKUL

«Osmanlı murahhasları titrek ve zayıf, ihtiyar adamlardı. Murahhasların başkanı olan beyaz sakallı bir zat, üşümek için bacakları üstüne bir battaniye örtmüştü.

Anadolu murahhasları sağlam dinç, top ağzından fırlamış mermiler gibi hızla ve şiddetle salona girdiler. Padişahın temsilcileri klasik (hasta adam)ın, milli murahhaslar Anadolu yaylasının saf ve sağlam havasında büyümüş genç ve gürbüz Türk devletinin hakiki mümessili idiler.»

27 Şubat-12 Mart 1921 tarihlerinde Londra'da toplanan konferans üzerine gözlemlerini yazan bir yabancı gazeteci (1) genç Türk devletinin temsilcileriyle, işbirlikçi padişahın adamları arasındaki ayrımı böyle anlatıyor. Londra konferansında Batı kapitalizminin oyununa gelmeyen genç devletin temsilcileri «salon müzakeratı»nı bir ihanet şebekesinin titrek, zayıf ve ihtiyar temsilcilerine bırakarak geldikleri çizgiye, milli Kurtuluş Cephesine döndüler.

En kendi çıkarına bağlı, en yabancıyla ortak, en saray adamları düşman askerlerinin caddelerinde kol gezdiği şehre dönmeyi ayıp bile sayamayacaklardı elbet. Onlar, milli mukavemetin ne olduğunu düşündürmeyecek kadar karanlık bir bilinçsizliğin çukurunda yetişmişlerdi çünkü. Çünkü yüz yıllık bir geri çekilişin sonunda vatan topraklarını kilometre kilometre satılığa çıkarıp komisyon almayı öğrenen zihniyetin adamlarıydılar.

Londra konferansından anadolu cephesine dönenler iki yıl sonra batı kapitalizminin karşısına bu kez LOZAN'da çıktıkları zaman tarihin bile yeni gördüğü bir kurtuluş savaşının yarattığı ilkelerin tayin ettiği görevi sorumlularında taşıyorlardı. Bu görev Başdelege İnönü'nün çok kısa, ama çok açık özetlediği gibi Türkiye'nin yalnız:

Harice karşı gayri tabii kayıtlardan hükümet içinde hükümet ifade eden dahili imtiyazlardan müberra, gayri tabii mâli mükellefiyetlerden âzâde müdafaa hakkı mutlak bir vatan.» (2)

olması ülküsünü taşıyordu.

Kapitalizmin sözcüleri bu çok kısa, ama çok açık bir ifade ile tanımlanan bağımsız Türkiye ülküsünü anlamaz göründüler Lozan'da. İlk kapitülasyon antlaşmasının yapıldığı 1460 tarihinden itibaren verilen ayrıcalıklar (imtiyazlar) o denli genişlemiş, bu ayrıcalıklar yolu ile yabancılar ülkeyi o denli yarı sömürge düzeyine indirmişlerdi ki, Lozan konferansında bağımsız Türkiye amacının temel ilkelerinin uluslararası hukuk kurallarına bağlanmasını düşünmek bile kapitalizmin sözcülerine ağır geliyordu. Büyük Britanya İmparatorluğu başdelegesi Lord Kürzon'un konferansın daha ilk gününde küçük ayak oyunları ile başdelegemize gözdağı vermek istemesiyle başlayan dalavera düzeni bir sinir savaşı halinde sürdü günlerce. İki yıl önceki Londra konferansında bile hiç bir ödün (taviz) ver-

YİRMİYEDİ

meyen milli kurtuluş savaşçıları Lozan'da da aynı ülkünün değişmez savunucuları olacaklardı elbet.

Bağımsız yaşamak isteyen bir ulusun kendi sorunlarına kendi bulduğu çözüm yollarının aydınlığa çıkmasından başka bir anlamı yoktu bu direncin. İsmet Paşa artık Lord Kürzon'a karşı koyan bir birey değil, kapitalizmi savaş alanlarında bozguna uğratan bir ulusal bilincin simgesiydi. O ulusal bilinç ki, iç sömürgeciğin özünü hiçbir zaman sonuna kadar boşaltamayacağı bir anadamlardan, insanın kendisinden geliyordu.

kapitalizmin Lozan'da özellikle kapitülasyonlar üzerinde ısrarla durmasını oğünkü koşullar içinde değerlendiremeyenler bugün de anlamakta güçlük çekeceklerdir elbet. Hâlâ yabancı sermayenin yeni bir Türkiye yaratacağını savunanların daha Birinci savaş çıkmadan Almanyası, Fransı, İngilteresi, Çarlık Rusyası ile bütün kapitalizmin Anadoluyu paylaşma antlaşmalarına imza atanlarla aynı felsefeye inandıklarını söylemeye bütün özgürlük savaşçılarının yerden göğe kadar hakları vardır bugün. O gün, Ereğli, Ergani şirketlerinin, Demiryolu, Havagazi kurpanyalarının Selanik ve Osmanlı bankalarının hissedarları olanlar, İlk Milli Kurtuluş Savaşçıları hangi yöntemlerle suçlamak istemişlerse bugün de benzeri şirket ve bankaların çıkar ortakları bizi aynı yöntemlerle suçlamaktan başka kurtuluş yolu görmemektedirler.

Az önce daha Birinci Dünya savaşı çıkmadan Almanya, Fransa, İngiltere, Çarlık Rusya ile Osmanlı devleti arasında yapılan antlaşmalardan söz etmiştim. Bu antlaşmalarla adı geçen devletlere Anadolu'da ne gibi yetkiler bağışlandığını Bay Hikmet Bayur'un 1943 lerde çıkan bir yazısından öğrenelim:

«Büyük devletler gerek aralarında gerekse Osmanlı hükümetiyle 1913 sonu ve 1914 başlarında yaptıkları birçok antlaşma ile Osmanlı Asyasını aralarında paylaşmışlardı. Herkesin edindiği bölge bu paylaşma işlerini idare etmiş olanların yazdıklarına göre o an için «etki bölgesi» ve ilerisi için de bir «pay»dır.

Şimdi toprak ve bırakılar bakımından Osmanlı durumunu gözden geçireceğiz.

a — 1914 savaşından önce:

1) Rus bölgesi: 8 Şubat 1914 de yani genel savaş çıkmadan 6 ay kadar önce Osmanlı ve Rus hükümetlerince imzalanmış olan bir anlaşmaya göre o zamanki Erzurum, Trabzon, Sivas, Van, Bitlis, Elaziz ve Diyarbakır; yani aşağı yukarı şimdiki Erzurum, Erzincan, Ağrı (Beyazıt), Rize, Trabzon, Giresun, Ordu, Gümüşhane, Sivas, Tokat, Amasya, Van, Hakkâri, siirt, Bitlis, Muş, Elaziz, Malatya, Diyarbakır ve Mardin vilâyetleri iki bölge olarak toplanacak ve büyük devletlerce seçilen ve Babıâlice atanan (tayin) iki yabancı genel müfettişin buyruğu altına girecektir ve bunlar oralar da devlet makinesinin gerçekten başı olacaklardır; ezcümle bunlar;

İdare, adliye, polis ve jandarmayı mürakabe edeceklerdir,

Gerekirse oralardaki askeri birlikleri yetkilerine (salahiyet) göre dileyirmişekiz

dikleri gibi kullanabileceklerdir,

Uygun gördükleri bütün işyaları (memur) işlerinden çıkarabilecek ve mahkemeye verebileceklerdir; iradesiz atanan işyaların yerlerine başkalarını geçirebileceklerdir, irade ile atananların yerine de adam seçip Babıâliden atanmasını isteyebileceklerdir.

Önemli bir olay olursa hâkimlere de işden el çektirebileceklerdir.

Gerekli ve önemli görürlerse valiler hakkında da karar alınmasını Dahiliye Nezaretine tebliğleyebilecekler ve işbu Nezaret en çok 4 günde karşılığını bildirecektir.

Toprakla (tarla v.s.) ilgili olaylar doğrudan doğruya bu müfettişlerin gözetimi (mürakabe) altında görülecektir.

İşbu Osmanlı - Rus anlaşması ile Anadolunun hemen Doğu yarısını kaphyan bu koca yerde Osmanlı egemenliğinin hiç inmiş olduğu kolayca anlaşılır. Bu yerlerin büyük kısmı Büyük Devletlerce artık «Rus payı» sayılmaktadır ve Rusya oralarda iç işlere karışabilmek için kargaşalık çıkarma çalışmalarına hiç durmadan koyulmuştur.

Bunlardan başka Osmanlı Hükûmeti Doğu Anadoluda 2 inci Abdülhamit devrinden kalma bazı bağlarla demiryolu yapabilme özgürlüğünü (serbest) büyük ölçüde kaybetmiş bulunmaktadır.

2) Fransız bölgeleri: Bunlar, az aşağıda gelecek olan Alman ve İngiliz bölgeleri gibi, o an için birer demiryolu vesair bırakı (imtiyaz) bölgeleri biçimindedir; ileride bu devletlerin payları olacaklardır.

Fransız bölgeleri en çok 15 Şubat 1914 tarihli Fransız - Alman ve 9 Nisan 1914 tarihli Osmanlı - Fransız anlaşmalarıyla saptanır (tesbit); bu bölgeler ayrı ayrı üç parça olup ikisi Anadoluda ve biri Suriyededir. Anadoluda bulunanlar şunlardır: Ereğliden Trabzona giden Karadeniz kıyıları ve içerde Sivas, Harput, Ergani, Erzincanı kapsayan yerler ve Erganiden Bitlis ve Vana uzanan bir dil. Görüldüğü gibi bu bölge Rus bölgesinin bir kısmı üzerine taşmaktadır; dolayısıyla bu iş üzerinde Fransa ve Rusya arasında ayrıca anlaşılması gerekecektir; ancak bu iki devlet o sırada bağdaşık (müttefik) oldukları için bu iş güç görülmemektedir. Anadoludaki ikinci Fransız bölgesi Gediz ovasını ve bu ova ve İzmir - Afyon çizgisile Marmara denizi arasındaki yerleri kapsamaktadır. Üçüncü Fransız bölgesi Suriye ve Palestinde olup Halep - Trablus Şam çizgisinin aşağısındadır.

Hasıl olan gerçek durum şudur ki öbür Büyük devletler bu bölgelerde demiryolu ve daha öbür önemli bırakı (imtiyaz) işlerinde Fransızlarla önrdeşlik (rekabet) etmiyecekleri için Fransa oraların tutumsal hayatının egemeni olacaktır. Bu durum İngiliz ve Alman bölgeleri için de vardır.

3) Alman bölgesi: Bu bölgeyi Almanların Osmanlı Hükûmetinden almış oldukları bırakılar, 15 Şubat 1914 tarihli Alman - İngiliz anlaşmaları saptamaktadır. Genel olarak İstanbulun güneyinden Musula kadar uzanmakta ve İzmit, Eskişehir, Ankara, Kayseri, Konya, Adana, İskenderun, Urfa, Diyarbakır ve Mardini kapsamaktadır. Alman bölgesinin yayla kısmına Alman göçmenleri yerleştirilmesinin düşünülmüş olduğunu bazı Alman

resmi bölgelerinden sezmek mümkündür.

4) İngiliz bölgeleri: Biri Anadolu'da, öbürü Arap vilâyetlerinde olmak üzere ikidirler; bunları en çok 29 Temmuz 1913 tarihli Osmanlı - İngiliz anlaşmaları ve 28 Mart ve 15 Haziran 1914 tarihli İngiliz - Alman Anlaşmaları saptar. Anadolu'daki bölge Aydın demiryolunun iki yanındadır; Arap vilâyetlerindeki ise aşağı yukarı Yafa - Basra çizgisinin güneyindedir.

Bundan başka yine yukardaki anlaşmalara göre Musul'dan Basraya kadar olan bölgede ırmaklarda ve petrol işlerinde İngilizler ve demiryolu ve öbür maden işlerinde Almanlar üstün bir durumda bulunmaktadır; yani burası ortaklaşa kullanılacak bir bölgedir ve Osmanlı paylaşmak istenildiği anda bu işin İngiltere ile Almanya arasında ayrıca çözülmesi gerekecektir.

5) Avusturya ve İtalyan bölgeleri: Bunlar henüz kesin olarak saptanamadan 1914 genel savaşı çıkar; Avusturya için de Antalya yönlerinde ve oralardan içerlerde birer bölge düşünülmüştü.

Her Büyük devlet Osmanlı Asyasındaki payını böylece az çok saptadıktan sonra Osmanlıyı ister içerden, Türk olmayan ulusların ayaklanmalarıyla ister dışardan gelecek bir çarpı ile veya işbu yolların her ikisi ile sarsmak ve yıkmak ve herkesce kendi payına konmak güç bir şey görünmüyordu ve bir çok belirtiler bu yola gidildiğini göstermekte idi; bu gidişi durduran, 1914 Ağustosunda Büyük devletler arasında genel savaşın çıkması olmuştur.

Görüldüğü gibi Birinci Dünya savaşından -demek ki Sevr antlaşmasından- önce Anadolu'yu paylaşmaya oturan kapitalizmin Sevr'de Almanya'yı aradan çıkarmaktan başka bir yenilik yapmadığı açıktır. Bu yüzden Türk Milli Kurtuluş savaşçılarının Lozan'da karşılarında cephe tutan adamlar Atatürk'ün deyimi ile «Türk milleti aleyhine asırlardan beri hazırlanmış ve Sevr antlaşması ile tamamlandığı zannedilmiş bir suikast»'ın tadı damaklarında kalan temsilcileri olduklarını gizleyemediler hiç. Lord Kürzon cenapları Türkiye Büyük Millet Meclisinin Dış İşleri Bakanı İsmet Paşaya, Büyük Britanya İmparatorluğunun ağırlığını duyurmak için her fırsattan yararlanmak istedi. Kapitalizmin dalavera düzeni ön komisyonlarda, ard komisyonlarda, yan komisyonlarda, son komisyonlarda sözcükleri, davranışları, beraberlikleri, gözdağı verme imkânlarını cömertçe harcarken tek bir sonuca ulaşılmasından korkuyordu: Türkiye'nin bağımsızlığı... Ve kapitalizm bu bağımsızlığı engellemek için ne geliyorsa elinden onu yapmaktan çekinmemiştir:

«Eğer kapitülasyon kelimesi hoş gelmiyorsa ve Türklerin milli izzeti nefsinin kırılıyorsa, buna yeni bir şekil vermeye hazırız. Ancak şu prensibi göz önünden ayıramayız. Türkiye ecebilelere teminat vermelidir. Böyle bir usul, hem Türklerin, hem müttefiklerin menfaatine uygundur.» (4)

Lord Kürzon'un konuşmasındaki «yeni bir şekil» ve «teminat» sözleri ile maskeleyerek istediği dalavera düzeninin yeni sömürgeciliğin ana ilkelelerini meydana getirdiğini çok iyi biliyoruz bugün. Başdelege İsmet Paşa o gün de biliyordu:

OTUZ

«Müstakil bir devlet için kapitülasyon kat'iiyen kabul edilemez. Kapitülasyonlar yerine yeni bir usul idamesine gelince bizim dâvamız kat'i surette bu gibi kayıtlara gelemiz. Biz istiklâlimizi, hürriyetimizi istiyoruz. Hiç bir kayıt, hiç bir şekil, hiç bir imtiyaz kabul edemeyiz. Onun için bu komisyon ancak bu esas dairesinde müzakereye devam ederse iştirak ederiz.»(4)

Türk Millî Kurtuluş savaşının ilkelerini tanımak isteyen kapitalizmin temsilcileri Lozan konferansını sonuçsuz bırakmak niyetiyle ülkelerine dönüyorlar. Olayı halkoyu önünde aşağıdaki konuşması ile yorumlayan Atatürk Millî Kurtuluş savaşçılarının kararını ilân ediyor dünyaya:

«Arkadaşlar,

Biz memleketimizi esirler ülkesi yapamayız. Lozan konferansının son müzakeresi bu nokta ile alâkalıdır. Konferansın şimdilik talike uğrayışı hep aynı noktadan, aynı meseleden ileri gelmiştir. Ordularımız en büyük bir zaferi kazanmışlardır. Kendilerini durduracak hiçbir mâni yoktu. Böyle bir zamanda ihtilâf devletleri haklarımızı müzakere ile tastik edeceklerini söylediler. Ve bizi konferansa dâvet ettiler. Sulh taraftarı olduğumuz için ordularımızı durdurduk, murahhaslarımızı Lozan'a gönderdik. Aylardan beri müzakereler, münakaşalar cereyanetti. Fakat muhataplarımız bizimle üç dört senelik bir hesap görmüyorlar. Üç dört yüz senelik bir hesabı görmeye başlıyorlar. Hâlâ muhataplarımız, eski Osmanlı devletinin tarihe mal olduğunu ve bugün yeni bir Türkiye devletinin kurulduğunu ve bu yeni Türkiye devletini kuran milletin çok azimkâr bulunduğunu ve artık bu milletin tam istiklâlinden ve millî hâkimiyetinden zerre kadar fedakârlık yapamayacağını anlamamışlardır. İşte bunu anlayamamak yüzünden tereddüde düşer oluyorlar.

Arkadaşlar, millet kat'i kararını vermiştir. Bu millet için tereddüt devreleri çoktan geçmiştir. Devletlerin verdikleri son proje tabiatı ile heyetimize lâayık görülmemiştir. Diğer murahhaslar heyetleri gibi bizim de heyetimiz vaziyeti hükümete icabederse meclise bildirmek için memlekete dönmek üzeredir. Tabii sualler, cevaplar olacaktır. Ancak bütün millet ve bütün cihan bilsin ki, en nihayet ve en nihayet bu millet tam istiklâlinin temin edildiğini görmedikçe yürümeye başladığı yolda bir an durmayacaktır.»(5)

İkinci Kurutuluş savaşımızı Damat Ferit yöntemleriyle engellemek isteyenler, duydunuz mu? Duydunuz mu yabancı komisyoncular, işbirlikçiler, dolar âşıkları. «Ancak bütün millet ve bütün cihan bilsin ki, en nihayet ve en nihayet bu millet tam istiklâlinin temin edildiğini görmedikçe yürümeye başladığı yoldan bir an bile geri durmayacaktır.»

1 — H. Âli Yücel - Hürriyete Doğru Sf. 189 İnkilâp Kitabevi İst. 1955.

2 — Prof Hıfzı Veldet-Sevr'den Lozan'a İstanbul dergisi sayı: 17, 1 Ağustos 1944.

3 — Hikmet Bayur — Lozan, İstanbul dergisi sayı: 2 - 15 Aralık 1943.

4 — Ali Naci Karacan - Lozan Konferansı ve İsmet Paşa, sf. 103, 104.

5 — Ali Naci Karacan — aynı kitap sf. 222, - 1943 İstanbul.

BİR SAVAŞÇININ MEKTUBU

Bu mektup İsa'dan önce 333 yılında İskender ordusunda Nakliye eri Symmachos 'tarafından Megara'da anası Agariste'ye yazılmıştır.

Çeviren : Emin Türk ELİÇİN

«Sevgili anam, elime fırsat geçmişken yine sana bir mektup ulaştırıyorum, dedim. İlkini şunu haber vereyim ki şu sırada bir Fars köyü olan Gogemela'da bir barbarın evinde hasta yatıyorum. Ama doğrusu bir Helen askerine yakışacak şekilde iyi bakılıyorum. Haftalar varki burada müthiş bir meydan savaşı olmuştu, orada yaralandım. Hekim artık yakında ayağa kalkacağımı söylüyor; yazık ki yalnız tek ayağımın üstüne kalkacağım. çünkü biri sizlere ömür! Neyse, bundan daha sonra konuşuruz.

Evet, komutanımız batıya bir posta kirası yollanacağını söyleyince galiba Farsların ulu yolundan bir Küçük Asya limanına size bir haber yetiştireyim, dedim.

Kreon, filozof Theofrast'ın kâtibi, şimdi yanımda oturuyor, ben ne dersem kaymak gibi bir papirus kâğıdına yazıyor. Bu pek değerli kâğıttan ganimet arasında elimize top top geçti, okkası bir mine, yalan söylüyorsam südün bana haram olsun!

Benden aldığınız son haber kim bilir ne kadar eskidi? Gerçi Issus İskenderun savaşında sakatlanıp geri yollanan mızrakçı Agathon'a Atina'ya vardığında Megara'ya da uğrayıp sizi ziyaret etmesini tenbih etmiştim ama serserinin bu zahmete katlandığını hiç sanmam.

Ana, küçük Megara'nızda bizlerin buralarda neler görüp geçirdiğimizi dünyada tasavvur edemezsiniz Dionysos ve Astarte'ye and olsun ki edemezsiniz! Hey gidi deli zaman heyy! Hem ana, bu Astarte dediğim Süciye yahut Babil tanrıçasına öyle güzel din törenleri yapıyorlar ki sorma, bunların yanında bizim Helenli Dionysos'a asma dalları, oyuncular ve sarhoş kızlarla yapılan âyinler hiç kalır.

Anacığım, sakın küçük kardeşim Agathon'a askerlik hevesi asılama, benim izimden yürüme kalkmasın. Davulun sesi uzaktan hoş geliyor, macera ve kahramanlık hikâyeleri adamın başını döndürüyor ama çektiğimizi bir biz biliriz, bir de Tanrılar bilir. Her kahramanlık menkıbesinin ardında ne kadar acı, ne kadar gözyaşı ve ne kadar kan saklıdır, kimse ondan söz etmez. Bizler bile onları pek tez unutuyoruz. Ben şimdi ıstırap döşeginde uzun yatıyorum da olup bitenler hep gözümde canlanıyor.

İssus zaferinden sonra bize kralın ordusu ikiye ayıracağını, asıl ordu general Parmenio emrinde Suriye yolundan Şam'a doğru giderken İskender'in de yardımcı Helen kıtaları ve atlılarıyla kıyı boyunca güneye ine-

lerin birkaç tanesi dışarda bırakılmış diğer büyük çoğunluğu kitap halinde yayınlanmıştır. Bunlardan «Yarenlik» 1943, «Sınıf» 1944, «Yaşadıkça» 1948, «Devam» 1953, «Soluk Soluğa» 1962 ve bir deneme olan «Üsküdar Sabah Oldu» 1954 de çıkmıştır.

Bu kitaplarda yer alan şiirler, öz ve biçim olarak öncekilerden tastamam ayrı niteliktedir. Rıfat Ilgaz'ın 1939 dan sonra dünya görüşü, sanat anlayışı diyalektik bir değişme gösterir. Bu değişimin türlü nedenleri vardır.

En başta şairin kendi özel hayatı ele alınabilir: zaman zaman onu ölümün kenarına kadar iten hastalığı, (5) dar gelirli oluşundan ötürü içinde yaşadığı geçim zorlukları, Savaş dışı kalmış Türkiyede, İkinci Dünya savaşının derin ekonomik ve sosyal etkileri ve mesleği icabı okul içinde ve dışında yakından görüp tanıdığı çocukların aile çevreleri büyük şehrin gittikçe artan sorunları, gazeteler, radyo haberleri olağan üstü tedbirler ve kanunlara rağmen şehir hayatının ikili tabloları şairin düşüncesini harekete getirmiştir. Bu uyanışı (deyim uygun düşer mi bilmem) Fikir ve sanatta yeni atılımlar yapan geniş bir aydınlar kitlesinin varlığı ve onların yayınladığı gerçekçi dergiler tamamlamıştır denebilir. Böylece Rıfat Ilgaz'ın kendi özbenliği ile çevresi arasında çatışma sona ermiş birlik ve beraberlik doğmuştur.

Yıl 1940... İkinci Dünya Savaşının psikozu dünyayı sarmıştır. Savaş dışı kalmış Türkiyede hükümet iki esaslı tedbire başvurmuştur: Sıkı Yönetim Kanunu ve Milli Korunma Kanunu. Birincisi yedi yıl yürürlükte kalmıştır. Yani dünyada savaş bittikten sonra da bir süre devam etmiştir. İkincisi ancak 1960 yılında yani yirmi yıl yürürlükte kaldıktan sonra kaldırılmıştır. Görülüyor ki varolan bunalım daha da arttıran olağanüstü hal rejimi yurdumuzda uzun bir süre ayakta tutulmuştur. (6) Elbette tedbir olarak sorumlu hükümetler böyle olağanüstü hallerde kendilerine üstün yetkiler veren kanunları çıkartacaklardır. Bunların en önemli niteliği olağanüstü durumun devamı boyunca yürürlükte kalmaları, durum sona erince de yerlerini normal hukuki mevzuata bırakmalarıdır. Bundan çıkarılacak sonuç, olağanüstü durumda olağanüstü kanunların suç saydığı davranış, olağanüstü kanunlar yürürlükten kalktıktan sonra normal hukuk düzeni karşısında suç olmayabilir sonucudur. Zaman zaman af kanunlarının çıkarılması adalet anlayışının bir gereği sayılmıştır. Demek istiyorum ki 1940 larda o ortam içinde yazdıklarından ötürü bir sanatçıya 1965 de hesap sormak adaletli bir tutum olamayacaktır. (7) Kaldı ki 27 Mayıs Devriminin getirdiği Anayasa 20 nci maddesinde «Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir; düşünce ve kanaatlarını söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir. Kimse, düşünce ve kanaatlarını açıklamaya zorlanamaz.» Hükmünü koymuştur. Ve II ci maddesinde: «Temel hak ve hürriyetler, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlanabilir. Kanun, kamu

yer alan şiirlerinin niteliği, şairin bireysel düş ve duygularının dışına çıkmayıp, Faruk Nafiz, Ahmet Hamdi, Ahmet Kutsi'nin etken olduğu bu şiirlerde hece ölçüleri ve uyaklara önem verildiği görülür. Bir örnek verelim:

«İstiyorum ki silinsin
«Durgun geçen saatlerin
«Ruhumda bıraktığı sızı.
«Arıyorum bir baş dönmesi,
«Bir göz karaltısı.»

(Heyecan adlı şiirden. Oluş dergisi, sayı 26, yıl 1939) Bu biçim ve anlamda Varlık, Çığır, Oluş dergilerinde bir çok şiirleri yayımlanmıştır. Ama ilk şiire başlaması çocukluk çağlarına rastlar. Kastamonu Lisesinin orta kısmında hocası Zeki Ömer Defne'den yararlanmış, ilk şiir zevkini de bu şairden almıştır. (İlerde 1940 yılında Yeni İnsanlık dergisinde «Bu memleket böyle ağlar» başlıklı yazısıyla hocasını överek bu sevgisini ispatlayacaktır.) İlk şiirleri «Nazikter» adlı küçük bir dergide «Her hafta bir çiçek» sütunda devamlı olarak çıkmıştır.

Rıfat Ilgaz, açıklamak isterim ki, anılarına ve yaşantılarına yakından bağlı bir şair (2). Bu küçük dergide yayımlanan ilk şiirini bile unutmamıştır. O sıralar henüz onbeş yaşındadır, kendi anlatımına göre henüz sevgilisi falan olmadığı halde, bu ilk şiirini «Sevgilimin Mezarında» diye yazmış! Şiirleri beğenilip okundukça Kastamonuda çıkan «Açık Söz» gazetesinde de yazmaya başlamış. 1928 de babasının ölümü üzerine Samsun gazetesinde çıkan bir şiirinin altına gazete sahibinin «Yaşa Oğul» diye yazışını da unutmamış. (Yarenlik kitabındaki Baba adlı şiirinde ağıt havasından uzak bir anlatımla aynı konuya yeniden bir kez daha değinmiştir). Bu döneme ait anıları arasında bir de Faruk Nafiz'le karşılaşması vardır. Yıl 1927, Maarif Vekili Mustafa Necati ile Faruk Nafiz Anadolu turnesine çıkmıştır. Kastamonuya geldikleri akşam «Açık Söz» gazetesinde Rıfat'ın «Sazını Çalana» başlıklı şiirini görürler. Faruk Nafiz şiiri beğenir ve şairini görmek ister. Karşısına 16 yaşlarında bir çocuk gelince şaşırır. Sırf Faruk Nafiz'in şiirlerini okumak için «Hayat» dergisini izleyen küçük Rıfat, kendisine hayranlığını belirtince de: «Bir gün gelir sen de beğenmezsin» karşılığını alır.

Bu ilk şiirler bölümü gün günden gelişerek Gazi Terbiye Enstitüsünde Mustafa Nihat Özün'ün Realizm çalıştırmalarına kadar uzanır. Hocası Ahmet Kutsi'nin, sınıf arkadaşı Rüştü Şardağ'ın teşvikleri ile Varlık, Çığır ve Oluş dergilerinde yayımladığı şiirler o dönemde birçoklarının benimzedikleri şiir anlayışına uygun ve bu anlayışın başarılı örnekleridir. Kendisi daha sonraları bu yazdıkları için: «Gözleri kapalı yaşadığım zamanların yazıları» diyecek ve onları kitapları içine almayacaktır. (3)

1939 dan sonra Rıfat Ilgaz

Rıfat Ilgaz'ın şiiri denince 1939 dan sonra yazdıkları anlaşılır. Gerçekten de Rıfat Ilgaz, bu ikinci dönem şiirleriyle Rıfat Ilgaz'dır. Bu şiir-

RIFAT ILGAZ'IN KİŞİLİĞİ

Fahir ONGER

Günümüzün güçlü şairi Rıfat Ilgaz'ın şiirlerinden söz açmanın, bu şiirler üzerine eleştirisel düşünceler söylemenin zor bir iş olduğunu biliyorum. Böyle olduğu halde gene de o şiirleri anlatmak, birinci Cumhuriyetin ikinci dünya savaşı sıralarında ve savaş yıllarında kentli halkımızın bunalımlarını yansıtan, şairin o çok önemli çabasını belirtmek benim için kaçınılmaz bir görev olmuştur. Yaklaşık olarak 1940 dan 27 Mayıs Devrimine kadar Rıfat Ilgaz'ın şiir çabası çokluk dergi sayfalarında kalmış, okuyucu bu şiirleri bütünüyle bir arada okumak olanağına erişememiştir. İnsan temel hak ve özgürlüklerini geniş ölçüde kuran İkinci Cumhuriyet Anayasası, tek partili totaliter yönetimin kısıtlayıcı ve daraltıcı anlayışını değiştirerek çağdaş uygarlığın ön gördüğü özgürlükleri getirmiştir. Artık öyle sanıyorum ki 27 Mayıs öncesinin ölçüleri ve yargıları geride kalmıştır. Olağanüstü hal rejimlerinin gerekli bildiği bunalım ve baskıların yerini şimdi Anayasa düzeninin sağladığı güvenlik ve ferahlık almıştır.

Bu ortam içinde, dünün toplumsal ve tutumsal bunalımlarına değişen yapıtları yeniden ele alıp gözden geçirmek olumlu, hatta zorunlu bir iş sayılmalıdır. Tarihimizde «Meşrutiyet», «Mutlakıyet»i, Birinci Cumhuriyette «Meşrutiyet ve Mutlakıyet»i nasıl yermişlerse, «meşruluğunu kaybetmiş olduğu için» hesabı görülen bir dönemin insan hak ve özgürlüklerine şal örten tutumunu da yermenin suç olamayacağı kanısındayım. Devrim, bu devrimi zorunlu yapan geri düşünce ve yargıları silip süpürmüştür. Adı ve katı ne olursa olsun bu anlayışa karşı çıkanları 1961 Anayasasının ışığı altında devrim kanunları yok edecektir.

«Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı direnme hakkını kullanarak 27 Mayıs 1960 devrimini yapan Türk Milleti...» diyor Anayasamız. Ama o iktidar yurdunu, milletini seven şairlerin kitaplarını toplatmak için kararnameler çıkartmıştır. (1). Hukuk dışı tutum ve davranışlara sahip o iktidar, bu kitapları niçin toplatmıştır? Birkez, hukuk dışı tutum ve davranışlara sahip olduğu için. İkincisi de o kitapları bu tutumuna karşı bir direnme halinde gördüğü için. Madem ki Türk Milleti 27 Mayıs 1960 Devrimini yapmıştır, artık o meşruluğunu kaybetmiş olan iktidarın bu kitap toplatma kararlarını da yürürlükten kaldırmak gerekli değil midir?

Rıfat Ilgaz'ın şiir kitapları ya olağanüstü hal rejimlerinin uygulandığı geçici sürelerde, ya da meşruluğunu kaybetmiş iktidar zamanında toplattırılmıştır. Yukarda, Rıfat Ilgaz'ın şiirleri çokluk dergi sayfalarında kalmıştır derken belirtmek istediğim nokta buydu.

Gözü Kapalı Zamanların Şiirleri

Rıfat Ilgaz'ın şiirleri iki ayrı bölümde incelenebilir: Birincisi, 1939 yılına dek yazdıkları, ikincisi 1939 dan sonra yazdıkları. Birinci bölümde

toplamaya vakit kalmadan bu hergelelerden biri mızrağını bacağıma sapladı.

Yine talihim varmış ki, bir arkadaş yaramı sarıp beni bu eve taşıdı da ölümden kurtuldum, şimdi bu mektubu sana yazdırabiliyorum. Yara çok geçmeden kangrene çevirdiği için cerrah Ktesias kemiği testere ile kesip attı, amma canım pek acımadı, çünkü bu kasaplıktan önce bana bolca haşhaş suyu içirip yarı uyuttular. Amma ameliyattan sonraki günlerin, haftaların azabını ne siz sorun, ne de ben anlatayım.

Şimdi deniyor ki, kıral bütün sakatları yurda geri yollıyacak, orada «Kleruch» (emekli asker) muamelesi yaptıracaktı. Söylenti gerçekleşirse bütün serüven benim için bitmiş olacak. Bu güne kadar çektiklerim yetmiyormuş gibi, şimdi eve dönmek fikri beni sevindirmiyor. İskenderin ordusunda bir Helen eri olmak, barbarlara hürriyet ve medeniyet götürmek kolay ele geçer bir şeref, bir saadet midir?. Buralarda gördüğümüz ihtişama ne derece hayran olursak olalım, şarkın iç ve dış âlem hakkındaki bilgisi, Kreon'nun dediği gibi, ne kadar parlak olursa olsun, hiçbir topluluk, içinde kişilerin kanun güvenliği altında istediği gibi serbest yaşadığı bizim Helen topluluğumuzla boy ölçüşemez.

Amma dediğim gibi bütün bunlar benim için bitti, yeni bir hayat başlıyor: Kleruch, emekli asker oluyorum. İskender gibi kıralım var, o emekli ve sakat yiğitlerinin hayatını en iyi şekilde güven altına almış bulunuyor. Yurdumuzda bizlere bedelsiz toprak, faizsiz kredi ve vergiden muaflık hakkı tanınacakmış. Böyle olursa sevgili anacığım, tarlalarımızdaki ipotek taşlarını kaldırır, şehirde bir iş tutarım. Orduya katılmadan önce çanakçılığı öğrenmiştim, Kleomahos'un vazo fabrikasında bir kontrol ödevi bulurum herhalde.

İskender, bu Tanrılar sevgilisi, biz yaralıları ziyaret edip hatırlamızı sordu, elimizi sıktı. Yatağımın yanında durup bana birkaç lâkırdı söylediği zaman, biz askerler üzerindeki o eşsiz nüfuzunun sırrını ansızın kayradım, bize çektiirdiği bütün istiraplara rağmen, onu neden bu derece sevdiğimizi, ona canımızı seve seve verdiğimizi anladım.

İskender yabancılar için «Yıldırım fırlatan bir Zeus», bir «Tanrı Oğlu» Olabilir, fakat biz Helenler için o ne Tanrıdır, ne de erguan mantolar, altın sırmalar içinde insanüstü bir şark hükümdarıdır, biz onda bizimle omuz omuza yürüyen, bizim gibi yorulup savaşıyor, aynı katığı yiyip, eziyet ve ganimetleri bizlerle paylaşan bir genç yiğit, yenilmez bir kahraman başbuğ görmekteyiz. Kısacası o bizdendir, biz ondan. Onun için ey aziz ana, izin ver de bu mektubu, İskenderden ve onun yiğit savaşçılarından ayrılmanın acısıyla akan gözyaşlarımla kapatayım. Mübarek ellerini öper, yakında kavuşmamızı Tanrılardan dilerim.»

Haftalarca böyle yürüyüp gittikçe daha güçleşen dağlık bölgeleri aştıktan sonra nihayet Assur'ların yurduna, Fırat kıyılarına, en sonunda da ünlü Dicle ırmağına ulaştık. Gördüğümüz harikaları artık anlatmıyacağım, pek uzun kaçar, fakat şuncağızı diyeyim ki, bizden önceki hiçbir kuşak yeryüzünde bu kadar çok şey görmemiştir.

Büyük Fars kralının son meydan savaşını vermek için bütün kuvvetlerini topladığı haberi yayıldığı zaman yurdumuzdan ne kadar uzakta ve uçsuz bucaksız Fars ilinin neresinde bulunduğumuzu bilen hele denize ve Helen sahillerine ne kadar zamanda varılacağını hesap edebilen yoktu. Zırh gömlekli, sivri külâhlı Fars atlıları görünmiye başlamıştı, artık sürüden ayrılanı kurt kapıyordu.

Bana uğursuz gelen o Gogamela üzerine vâdi boyu inerken Diclenin öbür kıyısında öyle bir ordu gördük ki, benzeri dünyada bulunmaz. Biz nakliyecileri ilkin bir korku kapladı amma az sonra yanımızdan geçen mızrakçı kıtalarının şen kavga türkülerini duyduğumuz vakit kendimizi topladık, hele İskender'in kısa hitabesine karşı onbinlerce ağızdan gök gürültüsü gibi çıkan «Yaşa, varol!» sesleriyle büsbütün korkuyu attık. Ordunun böyle şevkli olduğu yerde zaferden emin olunabilirdi. Yine Kreon'un dediğine göre general Perdikkap ile general Parmenio bu üstün düşman kuvvetine gece baskın yapmayı teklif etmişler. İskender demiş ki, Fars devletini ben çalacak değilim ki! Zaferimi varsın güneş te görsün.» ve geceyi çocuk gibi mışıl mışıl uyuyarak geçirmiş. Ertesi sabah Parmenio ona «sanki zaferi kazanmış gibi uyudun» deyince, «Öyle değil mi ya dostum? Artık Dariyus savaşı kabul etti, dağlardan, ovalardan ve çöllerden onu kovalamıya ihtiyacımız kalmadı.» diye şevkle gülmüş.

Güneş arabası Medya dağlarını aşıp gelirken hücum boruları çalındı.

Anacığım, kardeşim, bizim çelikten Phalanx kıtalarımızın düşman saflarına doğru atılışının insanda yarattığı duygu ve heyecanları ne ben anlatabilirim, ne de siz tasavvur edebilirsiniz: İlk çarpışmanın göğes çıkan gürültüsü, yükselen toz bulutları arasından gelen at kişnemeleri, vuruşan insanların haykırıları, çarpışan kılıçların şakırtıları bütün duygularımızı zaptetmiş iken, süvari bölüklerinin nal sesleri yeri gümbürdetti. Darius'un savaş arabası takımının kendisine doğru geldiğini gören İskender dayanamayıp at sürdü, kızgın savaş meydanına daldı. Bir de baktım, ortalık birbirine karıştı at ve insan gövdeleri yumaklar gibi birbirine sarıldı.

Biz nakliyeciler kısa mızraklarımız elimizde, toplu ağırlık arabalarının yanında nöbet bekliyor ve kıyameti uzaktan seyrediyorduk.

Fars ordusunun birdenbire ikiye bölündüğü ve delice bir kaçışma başladığını gördük. Bunu görür de kim dayanır? Yerimizde sıçrayıp dururken, birer ikişer ileri fırlamıya, ölenlerin teçhizatını soymıya koyulduk... derken ansızın bir zırhlı süvari kıtasının üstüme geldiğini gördüm. Kendimi

yeni bilgiler düzer koşarmış. Aristo'nun yeğeni Kallisthenes de bizim ordunun tarihçisi, ordu ile dolaşıp olanı biteni yazıyor, kitap yapıyor.

Kralın Memphis şehrinde olimpiyat oyunları tertip edip te bizi uzakta bıraktığını duyunca nasıl üzöldüğümüzü kolayca tasavvur edebilirsin anacığım. Fakat İskender bir Nil filosu ile adımıza gelip de karargâhımızı ziyaret edince biz de şeref payımızı almış olduk. Sevgili Homeros'u İlias kitabında meğerssem bu adayı anmakta imiş. Kâtip Kreon da o yeri biliyor ve işte yazıyor:

«Nil ağzından ilerde, köpöklü dalgalar arasında bir ada var,

ki Mısırlılar ona Pharos diyorlar.»

Kral buraları adamlarıyla birlikte birkaç gün dolaştı. Sonra Nilin kumsallaşmamış en batı kolu üzerinde bulunan balıkçı köyü Rhakotis'i kendi adını taşıyacak bir şehir haline getirmeye karar vermiş. Eğer bu emir yerine gelirse, burası, içinde daha çok Helenlerin oturduğu ve üç kıta ticaret gemilerinin buluştuğu büyük bir dünya pazarı olacakmış diyorlar. Kreon diyor ki, şehrin plânını Milet'li şehircilik ustası Hippodamos ile Kırıl kendisi yapmış, diyor. Saray mimarı Deinokrates de büyük tapınaklar, sanat enstitüleri, resmî binalar, liman tesisleri ve bir de göge baş kaldıran fener kulesi yapmak emri almış. Biz Helenlerin beğendiği bir cihet de, bu İskenderiye'nin demokratik bir yasa ile idare edilmesi kararıdır.

Nil ağzında ve Pharos adasında inşaat başlamış, biz biraz dil öğrenip yerli halkla kaynaşmaya başlamıştık ki, doğrusunu istersen ana, işin içinde bir Mısır kızı da var, «Ordu hazırlansın, doğruya doğru sefer var!» diye tellallar bağırtıldı. Şimdi sen ol da kızma! Aman yine ne sövüp saymalar oldu! Yalnız varlarını yoklarını kumarda üttürüp yeni yağma fırsatı arıyan serseriler bu habere sevindi.

Tekrar Suriye'ye vardığımızda Ulu Fars kralından barış teklifi alındı: Barış uğruna bize Fırat ırmağından Çanakkale boğazına kadar bütün ülkelerle sayısız altın veriliyordu. Tanrılara şükür, İskender ortaya çıkallıberi barbarlara büyük kralları DARA ve SERHAS zamanda bize yaptıklarını kat kat fazlasıyla ödettik. O büyük krallar şimdi mezarlarında ters dönseler yeridir.

Barışın pahasına da bizi sevindirecek kadar yüksekti, daha doğrusu, biz öyle sandık. Bizim gibi düşündüğü anlaşılan general Parmenio krala: «Ben İskender olsam. teklifi hemen kabul ederdim», deyince o ne cevap verse beğenirsin? «Parmenio olsam ben de ederdim!» demiş. Bu nükteye bol bol gülündü, barış teklifine aldırış eden olmadı.

Haydi yeniden yollara düş. Yürü babam yürü! Bir gün on mil, ertesi gün bir on mil daha! Şu dağı çık, şu tepeye in, şu yaylayı, aş, şu ovayı geç!. Sonra hepsine yeniden başla! Tepende kızgın güneş ayak altında kum ve tozlu toprak! Haftalarca kaderimiz hep bu idi. Bereket versin, halk hiçbir yerde bize düşmanlık göstermedi, hattâ bazı yerde bizi kurtarıcı gibi şenlikle karşıladı. Yem ve erzak sıkıntısı çekilmedi.

Kıral, general yaveri Kleomenes'i Mısır'a komutan yaptı. Kendisi kısa bir dinlenmeden sonra daha heyecanlı yeni bir maceraya hazırlandı: Libya çölünde, vaktiyle Fars kralı Kambyzes'in boşuna aradığı Zeus'un kutsal yeri «Ammanium»u yanında bir avuç atlı ile bulmaya çıktı. Tapınağı pek kutsal sayılan bu yer ağaçsız çölün ortalarında bir vahada imiş. İskender ne murat eder de elde etmez! Aradığını bulmuş ve dediklerine göre Zeus tapınağında Tanrılar sırasına girmiş, Oranın kutsal rahipleri İskenderi Zeus'un oğlu ilân etmişler. Biz uyanık Helenler öyle hikâyelere gülüp geçiyoruz, amma gel de bunun Mısırlılarla Asyalılar üzerindeki etkisine bak! O zaman bu zaman ona bir Tanrıya bakar gibi bakıyorlar ve çoğu yanına dizin dizin sürünerek yaklaşıyorlar. Eh, bunun da bize faydası var, zararı yok.

İskender'in kendisi bu dinî saygı gösterilerini yalnız hoşgörmekle kalmıyor, hattâ onları arıyor Özel ressamı Apelles'i Ephesus'dan getirterek kendini «Yıldırım fırlatan Zeus» şeklinde tasvir ettirdi. Bunu birçokları dinsizlik sayıyorlar. Ben görmedim ya, resim pek dehşetli imiş. Bundan sonra artık iki İskender bulunacağını söylüyorlar: Biri Kral Filp'in yenilmez oğlu, biri de Apelles'in tasvirindeki. Ressam da sanatını öyle ucuza satmamış ha! Tartmaca yirmi talent altın almış diyorlar. Usta Lysippos'da burda idi, o da yeni bir İskender heykeli dikti, ama Tanrılık iddia eden İskenderi değil de tanrısal yiğit İskenderi!

Hem bu tapma ve kutlama törenleri benim ve arkadaşlarımla hoshu-muza gidiyordu. Nasıl gitmesin ki, böyle şölen ve törenlerden biz küçük-lere de hayli kııntı düşüyordu. İsis aşkına böyle, anacığım. Pharos karargâhında geçirdiğimiz yağlı günleri hatırladıkça hâlâ ağzım sulanıyor. Phros dediğim Nil ağzı yakınında bir ada olup oraya Mısırlılar bizim için yassı sandallarıyla erzak getirirlerdi, çünkü orası ırmak kolları, kanallar ve koylarla ağ gibi örülüdür. Bize düşen bütün iş bunları pişirmek, hazırlamak ve yemekten ibaretti. Hem de nasıl yemek ve içmek? Çatlaracasına! Çoğumuz bu arada Suriyede getirdiği yağma mallarını da kumarda yedi bitirdi.

Her tarafta arı gibi, karınca gibi çalışan yalnız «Bilim Kurmayı» idi. Arkadaşım Agisthes böyle bir Expedition heyeti ile tâ güneyde bir yere gönderilmek bahtsızlığına uğramıştı. Meğersem İskender'e hocası Aristo, o bilgin oda bekçisi, ta Atina'dan Nil ırmağının kaynağını bulmasını yazı imiş. Kitap ehlinin ise, İskender üzerinde nüfuzu büyük olduğundan, onların hiçbir arzusu geri kalmaz. İşte bu sebepten ötürü bizim zavallı Agisthes kara Habeş ilini boyladı idi. Bu bilginlerin dolaşmadığı yer, yapmadığı iş yok. Kimi tutar taş toplar, kimi de ot ve hayvan! Akıllarınca içinde ne bulacaklarsa, bu hayvan ve bitkileri kesip doğrayıp duruyorlar. Bu satırları yazan kâtip Kreon diyor ki, bu bilgin av köpekleri kokusunu aldıkları herşeyi böyle toplar, güzel papirus kâğıtlarına dikkatle not eder, sonra hepsini Atina'da Aristo'nun lisesine yollarlarmış. Aristo da onlardan

ceğini söylediler. Ben arabamın üstünde, hep o rdunun toz bulutunu kovayarak iki yanı diz boyu oyulmuş tozlu yollardan ilerliyordum. Sarı kumdan ve tozdan göz gözü görmüyor, ancak günde bir defa ya kötü bir göle, ya da yıkılmış bir sarnıca raslanıyordu. Susuzluk hayvanlara insanlardan daha çok dokunuyor, acı acı bağışıp duruyorlardı. Önümüze çıkan kullerelerde dişe dokunur birşey yoktu, önden gidenler herşeyi silip süpürmüşlerdi.

Pek çok şehir ele geçirdik, şimdi adlarını bile hatırlamıyorum. Fakat biz ağırlık erlerinin sırtımızda Fenike erguvanı, parmaklarımızda mücevher yüzüklerle dolaştığımız günler çok oldu.

sonra Parmenio geri gelmiş, şimdi Tyrus şehri üstüne gidilecekti dediler. Bu liman şehrinin adını duymıyan yoktur. Hani biz de bir zaman Piraus'da sivri külahlı, uzun esvaplı, kıvrım kıvrım sakallı yabancı gemicilere gülerdik, işte onlar buralardan, Sidon yahut Tyrus'lu Fenikelilerdi. Belki Kartaca'lı da olabilirlerdi, çünkü Kartaca Fenikeliler tarafından kurulmuş bir koloni imiş.

Tyrus şehrine girdiğimizi ahalinin, korkup kaçmasın diye Tanrı Bal'i oturduğu taşa sınıksı bağladığını gördük ve gülüştük. Ama şu şehri almak bize pek çok emeğe mal oldu, kalın ve yüksek duvarlarında dişimiz söküleyazdı. Tyrus denize doğru bir kara dili üzerine kurulmuş. Bizim binbaşının dediğine göre, burasını almayınca da olmazmış, çünkü Fars donanması burada üslendiğinden buraya hâkim olan denize de hâkim olurmuş.

Makedonyalılar tam yedi ay Tyrs duvarlarına saldırdılar. Sonunda bizim kurnazlar şehre yine ancak bir hile ile girebildiler: Atinalı mühendisler denize doğru bin adım uzunluğunda bir set ve yol yaptılar da o sayede işi başardılar. Şehirde çok mal yağma edildi amma, ne çare, gemileri yakalıyamadık.

Sonra yine sonsuz yürüyüşler başladı, kızgın çöl yürüyüşleri! Durmaz dinlemez kralımızın ardından adım adım ilerledik. Doğrusu onun için yine sunturlu küfürler duydum, üç askerden ikisi muhakkak sövüyordu.

Fakat bereketli Mısır toprağına ayak basılınca bütün acılar unutuldu.

Hey anam hey, bu Mısır denilen ülkenin bir eşi daha dünyada bulunmaz! Şehirlere, muazzam tapınaklara, muhteşem saraylara baktıkça şaşkınlıktan ağzım açık kalıyordu. Bu dev yapıların yanında bizim Tanrılar durağı Akropolis bile pek küçük ve sönük kalır, anacığım, inan bana!

Mısır halkı bizi dost ve kurtarıcı gibi karşıladı, belki uzun boylu Fars köleliği altında yaşamış olmasından. Hem binbaşımızın dediğine göre, iki yüz yıl önce Yunanlı tutmalar Pelusiumda Mısırlıların hürriyetini barbarlara karşı başarıyla savunmuşlar. Bu olay geçmişine pek düşkün olan Mısırlılarca hiç unutulmamış. O zamandanberi Mısır toprakları üstünde koloni kurmak Helenlere serbest olmuş. Ahalisi sırf Helen olan bu şehirlerden Nokratis'i ben de gördüm, tıpkı bizim Megara gibi, yalnız belki dört kat daha büyük.

yararı, genel ahlak, kamu düzeni, sosyal adalet ve milli güvenlik gibi sebeplerle de olsa, bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz.» demektedir.

Bu açıklamalardan sonra Anayasanın sağladığı güvenlik içinde esas inceleme konusuna giriyoruz!

Şiir Anlayışı:

Rıfat Ilgaz'ın yeni bir şiir biçimine geçerken, bu yeni biçimi yaratan yeni özün kendi özbenliğinden hangi nedenlerin etkisinden doğduğuna yukarda değinmiştim. Dünya görüşünün belirli bir insan sevgisine yönelmesinden sonra şiir anlayışını 1942 de Yürüyüş Dergisinde «Şiire Dair» başlıklı yazısında şöyle açıklamıştır: «Resim ve müzik sanatında olduğu gibi edebiyatın da bünyesinetesir eden dinî telâkkiler, yerini zamanla daha başka endişelere bırakmıştır. Beşeri ve İctimai kelimeleriyle vasıflandırabileceğimiz bu endişeler son iki asır içinde edebiyata daha fazla hakim olmuş ve bilhassa roman janrında büyük örnekler vermiştir.

Zaman zaman şiirin bünyesine mahalli renkler, yerli motifler ve folklor malzemesi halinde karışan bu endişe bugün, bir yama olmaktan çıkmış; estetik kanunlarıyla bağdaşarak şiire hakiki istikametini kazandırmıştır.

Bu içtimailik vasfı ile, şairin cemiyet ve tabiatla olan psikolojik münasebeti, gelip geçici anlaşması çok defa karıştırılmaktadır. Bu yanlış kanaatle Nedim gibi, Y.Kemal gibi şairlerin, devirlerini tarih sayfalarından daha iyi verebildiklerini ileri sürenler vardır. Şairin kendinden bahsetmesi ve enfüsi bir şekilde dış alemi ele alması, meydana getirdiği esere içtimailik vasfını kazandırılmaz.

Görülüyor ki Rıfat Ilgaz şiirin konusunu iki esasa dayandırıyor: Birincisi İnsani olması, ikincisi Toplumsal olması. Yani insanla ilgilenecek hem de toplumsal olacak. İnsanı tanımak ve onun toplumla olan ilişkilerini incelemek gibi bir anlama geliyor. Dahası var, şair «içtimailik» niteliğinden sözettiğine göre, insanı birey olarak ele almaktan çok, onu toplum içinde ve toplumcu bir görüşle incelemek amacını güdüyor. Ona göre şiire varabilmek için bu tek başına yeterli değildir. Ayrıca estetik kanunlarıyla da bağdaşması lazım. (8) Estetik kanunları sözü tam ve açık bir tanımlama gerektiriyor. Öyle sanıyorum ki Rıfat Ilgaz bu deyimle kusursuz bir şiir biçiminin zorunlu olduğunu söylemek istiyor. «Kusursuz şiir biçimi» sözü de açık bir anlatım değil. Aslında şiirin özünü ve biçimini ayrı ayrı düşünüp, bunları bağdaştırmaya çalışmak yersiz bir çaba olduğuna göre. Şiiri bir bütün olarak kurma ereğinde olduğunu sanıyorum. Eğer böyle olmasaydı, 1925 den bu yana gelişme doğrultusunda yürüyen «Serbes Nâzım»a (9) geçmez, Hece biçimleri - ki estetik kurallar arasına girmiştir - ile yeni şiir özünü bağdaştırmaya çalışırdı. Oysa birinci dönem şiirlerinin bireysel özü bir yana, biçimleri oldukça «estetik kanunları»nın ön gördüğü nitelikteydi. Ama «Serbes Nazım»ın en büyük özelliği, önceden bağlı olmaksızın şairin düşündüğü özü dilediği gibi biçimlendirebilmesidir.

Ne ölçü ne de uyak endişesi yoktur. Sanatçının zevki en iyi anlatım biçimini bulmasında önder olmaktadır. Örnek olarak Nazım Hikmet'in 1935 yılına dek yazdığı şiirleri gösterebilirim. «Serbes Müztezat»ı andırır bir ölçü dağılımını, uyak'lara dikkat etmek suretiyle ses tekrarları ve yakınlıklarla şiiri, hareketli ve ritmik bir yapıya ulaştırmıştır. Bu ona özgü bir şiir biçimidir. 1936 dan sonra o zevke uyanlar taklitçi olma durumundan kendilerini kurtaramamışlardır. İlk tepki «Vezin ve kafiye'yi atarak» şiiri ölçüsüz ve uyaksız kurmaya çalışanlardan gelmiştir. Orhan Veli: «Şiir, kendine yabancı unsurlardan ayıklanmalı, sadece manadan ibaret olmalıdır» diye yazıyordu. Böylece şiir salt bir söz sanatı haline geliyordu. Şair Aragon «kafiyesizleştirme» sorununa eğilerek, Fransız şiirinde kafiye'nin çok suistimal edilmiş olduğundan ötürü kafiyesizleştirmeye doğru gidildiğini oysa şarkıların uyaklarına kimsenin dokunmadığını belir tiyor ve başka diller için uyağın Fransız dilindeki kadar sert bir tepki görmeyeceğini açıklıyordu. Ama bütün bunlar, Orhan Veli'nin, Aragon'un çabaları hep şiirin biçimine yönelen çalışmalardır. Oysa Türkiye'nin gerçeklerini yansıtan bir şiirin zorunluğu ortaya çıkmıştı. Çoğu şairler toplumsal sorunları dile getirirken şiiri feda ediyorlardı. Şiirde Realizmi uygulamak çok çaba isteyen zorlu bir işti. Salt biçimden hareket edenler, toplumsal sorunların şiire giremeyeceğini savunuyorlardı. Onlara göre toplumsal sorunlar, sanat dışı bir eylem olarak kalmalıydı. Böyle kimi geleneksel, kimi ilerici görüşlerin tartışma ve hatta çekişme alanı olduğu bir ortamda kalabalık bir sanatçı kuşağının doğuşundaki nedenleri anlamak güç değildir sanırım. (10)

Günlük konuşma dilinin halk deyimlerinde en olgun anlatım biçimini kazanan sözlerden örülü bir serbes nazım türü Rıfat Ilgaz'ın kendine özgü şiirini meydana getirdi. Bu şiirlerin en önemlileri «Yeni Ses», «Yürüyüş», «Ant», «İnsan», «Gün» «Yeryüzü» «Beraber» dergi ve gazetelerinde yayınlandı. Yeni anlayışla yazıp yayınladığı ilk şiiri «Bu Saatte» şiiridir. Kendisi «Yarenlik»in önceliğini söylüyorsa da bunda bir unutkanlık olmaktan çok, bu şiire, özel bir değer verdiği düşünülebilir. «Bu Saatte», «Yeni Ses»in 13 cü sayısında, «Yarenlik» ise 16 cı sayısında yayınlanmıştır. Daha öncesi de var. «Kasabamız» şiiri aynı derginin 1940, da 4 cü sayısında yayınlandığı haldedir şiiri Rıfat Ilgaz kitaplarına almadığına göre önceliği ileri sürülemez.

Rıfat Ilgaz gerçekçi (11) şiir anlayışı içinde bir çok tema'ları işlemiştir. Bunlardan bazıları üzerinde ısrarla durmuş, bazılarını da değinip geçmiş, fazla önem vermemiştir. Rıfat Ilgaz'ın şiirlerinde en çok yer alan tema'lardan biri, Ölüm tema'sıdır. Bunu işlerken tek yanlı olarak ele almamış, Ölüm - Hayat zıtlığı biçiminde geliştirmiştir. Daha 15 yaşlarında «Sevgilimin Mezarında» ve 17 yaşında «Babam» isimli ağıt'ından başlayarak 1940 da «Ben Olmasam da» isimli şiiriyle devam etmiş, ama yeni ve gerçekçi dünya görüşüne kavuşmasından sonra, duygusal niteliğinin ye-

rine biraz alaycı ve bicivci elemanlar katarak son şiirlerine kadar sürdürmüştür. Kitaplarında olmadığı için «Ben Olmasam da» isimli şiiri «Hamle» dergisinden buraya aktarıyorum:

Ben olmasam da
«Bensiz de tüter bu ocak
«Ben olmasam da çocuklar büyür
«Bensiz de şenlenir sokak

«Bir kararsızlık içinde
«Değiştirir insanlarını şehir
«Bensiz de gider bu tiren,

«Nasıl olsa bu rüzgâr eser
«Bensiz de gemiler yürür.»

Rıfat Ilgaz'ın şiirlerinde Ölüm hiç bir zaman Abdülhak Hamit'in «Makber»inde olduğu gibi hırçın, Recai Zade'de olduğu gibi gözü yaşlı duygusal, aşırı romantik bir havaya girmez. Denebilir ki bu örnekler zaten günümüz şiirinin gerisinde kalmıştır onlarla mukayese yersiz olur. Buna karşı cevabımız, onların geride kalışının nedenlerinin de bu niteliklerinde olduğudur. Ama bir Tefik Fikret «Hemşirem İçin» şiirinde duygularını dile getirirken:

«Sen ölmedin seni öldürdüler zavalı kadın»
«Elbet sefil olursa kadın alçalır beşer»

Gibi bireyden çıkıp topluma kayan anlatımlara yönelebildiği için çağımız şiirinin gerisinde değil yanında yer almaktadır.

«Yedi Meşale» cilerde Ölüm, renkli kartpostal manzarası, (12) Necip Fazıl (13) ve Cahit Sıtkı'da doğa ötesi «mistik» bir şeydir. Fazıl Hüsnü Dağlarca'da (14) trajik bir anlam içindedir. Ama Ölüm en çok beklenen, kavuşulması için sabırsızlık duyulan en ters anlamını Ziya Saba'da bulmuştur. (15) «Rabbim ne zaman öleceğim?» diye soran odur. Orhan Veli (16) biraz alaycı, biraz da umursamaz bir anlatımla:

«Yazık oldu Süleyman efendiye»

Der. Ya da:

«Alacaklılar haklarını helâl ederler elbet
Borçlusu da yoktu zaten rahmetlinin»

Diyerek geçiştirir. Ölüm her ne kadar organizmanın tam iflâsı ise de, ölen insanın toplumdan ani kopuşunu çevresi üzerinde bazan uzun süreli etkileri olmaktadır. Buna ilk dikkat edenlerden biri Rıfat Ilgaz'dır. Bireysel duygularını en ağırlıklı sesiyle dile getirebileceği babasının ardından bile şöyle yazıyor:

«Çıkarı olduğu halde işinin
Kaplarını doldurmadın vaktinde»

Ve:

«Kötü mü olurdu kara günler için
Beş on para ayırsaydın bir kenara
Hiç olmazsa başımızı sokacak
İki gözlü bir ev bıraksaydın»

Diyor ki, bu şiiri yazdığı sıralarda şair Akşarayda bir apaartımanın ancak bodrum katında oturabiliyordu.

«Büsbütün unutulup gideceksin
Seni üç aydan üç aya hatırlatan
Elimizdeki cüzdan da olmasa»

Bu içten sesleniş yanında varlıklı kişilerin gösterişli ölüm ilânlarını, bir sürü dedi kodulara konu olan borçlarını v.b. hicvetmekten de geri kalmıyor. Ölen, yoksul kişi midir? Bu yoksulluğun nedenleri de şiire girer. Ölen, gerisinde büyük servetler bırakan kişi midir, bu varlığın nedenleri de şiirde yer alır.

Bir başka şiirden:

«Ortada hesap yanlışlığı yok
Yavrumuz vakitsiz doğdu
Sekiz aylık»

Sekiz aylık doğan çocukların yaşamıyacağı hakkında bir kanı doktorlarda ve halkta yerleşmiştir. Erken doğan çocukların tez ölümü yoksul aileye de yıkım oluyor.

«İş erken doğmakta değil
Gelmişken yaşamakta»

Bu ölüme alışılmıştır. Şair ölümün etrafındaki gerçeklere bakıyor:

«Haber verince bekçiye
Soruldu ekmek karnesi» (17)

Ve:

«Dağıttım son meteliğe kadar
Ayın sonunda gitti en kötüsü
Kaldı ebenin parası ay başına»

Diye yazıyor.

Görülüyor ki Ölüm bir sorun değil, ama ölenle ilişkisi olanların durumu bir sorun oluyor. (Çünkü aslolan hayattır.) Rıfat Ilgaz Ölüm tema'sını filozofça ele alarak işlememiştir. Hamlet'in ölü kafasına bakarak ağır bir sesle:

«Varolmak ya da olmamak
İşte mesele bu»

diye anlatmak istediği şeyler ilgilenmez. «Ölüm-Hayat» zıtlığının daha çok hayat yüzüyle ilgilidir. Yukarda «Baba» ve «Kuş Misali I», «Kuş Misali II» adlı şiirlerinden aktardığım örneklerde beliren anlayış budur. Ama Cahit Sıtkı:

«Öldük, ölümden bir şeyler umarak»

diyordu. Bahçet Necatigil de:

«Şairler yazmadan önce
Kimse ölümü sevmezdi»

diye bir şiirinde yazmıştı. Yahya Kemal ölümü «Asude bahar ülkesi» olarak sevdirmeye çalışıyordu. Bu karamsar dünya görüşü Rıfat Ilgaz'ın en çok dokunduğu bu tema'da olmadığı gibi, öteki şiirlerinde de yoktur. Sanatoryuma yeni girmiş bir gece bekçisinin ölmekte olan bir hastaya bakışını tasvir ederken:

«Peki ama bu titreme neden
Buz gibi boşanan ter
İnsanın dirisini sever Recep
Korkar ölüsünden»

(Yazının sonu gelecek sayıda)

NOTLAR

1) Kitap toplatılmasına dair kararnamelerin bazıları Resmi Gazetede ilân edilmiş, bir çokları da ilgili makamlara yazıyla bildirildiği için ayrıca ilân edilmemiştir.

2) Rıfat Ilgaz biyografisi hakkında şu bilgiyi vermiştir: «1911 doğumluyum. Cide'de doğdum, nüfusa kayıtlı olduğum yer Bartın'dır. Annem, Babam da oralıdır. Babam kolculuktan yetişme bir Düyun-i Umumiye memurudur. 35 sene bu memurlukta hizmet etmiş 63 yaşında emekliye ay-

rılacağı yıl Terme'de vefat etmiştir. Adı Hüseyin Vehbi. Annemin adı Fatma...

12 yaşına kadar Cide'de babamın, annemin yanında kalabildim. İlk okulun beşinci sınıfını bitireceğim sırada ayrıldık Terme'ye gittik. Altısıncı sınıfı İlk okulu orada, Orta okulu Kastamoni'de tamamladım. Babamın ölümü üzerine Lise tahsilini bıraktım (1928). Aynı yıl «Muallim Mektebi»ne geçtim. 1930 okulu bitirince Bolu vilayetinde tam altı yıl İlk okul öğretmenliği yaptım. (Burada bir öğretmen meslekdaşı ile evlenmiş, bir kızı olmuş sonradan askerlik görevi dönüşünde ayrılmışlar. Halen bu kızından bir torunu var.) Sonra Gazi Terbiye Enstitüsünün Edebiyat Bölümüne girdim, 1938 de Türkçe öğretmeni olarak çıktım. (İkinci izdivacı aynı sınıftan bir arkadaşıyla bu sırada olmuştur. Bu hanımdan bir oğlu ve bir kızı vardır. 1949 yılında anlaşarak boşanmışlardır.). Adapazarında altı ayı hastalıkla geçen bir yıl hocalık yaptıktan sonra hastalığımın otürü, İstanbul Karagümrük Orta okuluna verildim.»

3) Aziz Nesin'in 14 Eylül 1948 günlü Başdan dergisinde çıkan bir röportajından: «Belki üç kitaplık şiirim vardı. Bunların en mühimleri (Oluş) ve (Varlık dergilerinde çıkmıştı. Bunları ne zaman derlemeğe kalksam onlarda bir yapmacık taraf, bir bizden olmayan ve bizi ifade etmeyen tarafın mevcut olduğunu hissediyorum. Bu şiirler daha ziyade aylak sınıfın, geçim derdinden azade insanların hoşuna gidiyordu. Bizden olmayanların zevkine gayri şuri olarak yaptığım hizmetin reaksiyonunu geç te olsa duyabildim. Bazı burjuva münekkitlerinin ve antoloji derleyicilerinin hoşuna giden bu şiirler, benim gözü bağlı yaşadığım yılların en canlı bir ifadesidir. Artık kimin için ve niçin şiir yazdığımı farkındayım.»

4) Yarenlik 1946 da, «kitap hakkında yazılmış tenkitlerle» 2 ci defa basılmıştır. Kitaba tenkitlerinden parçalar alınan yazarlar şunlardır: Asım Akşır, Oktay Akbal, Sabahattin Ali, Özdemir Asaf, Avedis Aliksanyan, Pertev Naili Boratav, Hüsamettin Bozok, Behice Boran, Muzaffer Şerif Başoğlu, Hulusi Dosdoğru, Abdülbaki Gölpınarlı, Kenan Harun, Esat Adil Müstecaplıoğlu, Fahir Onger, Kemal Salih Sel, Ref'i Cevat Ulunay, Yusuf Ahıskalı, Ömer Bedreddin Uşaklı.

Çeşitli Dergilerde ve gazetelerde geniş yer ayrıldığı halde nedense kitabına koymadığı o eleştiriler de şunlar: Akşam da Sevkett Rado, Karacelmaz'ta Muzaffer tayip, Değirmen'de Cahit Tanyol, Vakit'te Zahir Güvemli .

5) Rıfat Ilgaz 1938 denberi Tüberküloz çekmektedir. Bir çok defa ağır kanama halinde hastanelere, ve sanatoryumlara kaldırılmıştır. Ayrıca bakım ve tedavi maksadıyla üçer ya da altışar aylık sürelerle İstanbulun bütün sanatoryumlarında bulunmuştur. Sosyal bir hastalık olan Tüberkülozun bütün safhaları hakkında geniş bilgi deney ve gözlemlere sahiptir. Bu sosyal konudaki izlenimlerini Cumartesi, Gün, Gerçek, Başdan gibi gazete ve dergilerde mektup, röportaj ve inceleme türlerinde yazdığı gibi, «Bizim Koğuş» adlı bir hiciv ve mizah romanı da meydana getirmiştir.

KIRKALTI

6) Bu konuda şu bilimsel yapıttan yararlandım:

Doç. Dr. Bülent Daver: Fevkalade Hal Rejimleri, Siyasal Bilgiler Fakültesi yayını, Ankara 1961.

7) Basın hürriyeti konusunda bakınız: Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmez: Basın Hukuku Cilt 1, Sayı 158 ve devamı, İstanbul 1964.

8) Henri Lefèvbr estetiğin başarısızlığını savunmaktadır. Ona göre estetik, filozofik bir sistem içinde yer alır ve bu filozofik sistemin kusurlarını paylaşır. Estetik kurallara başvurunca sanat biçimlerinin tam bir çözümünü yapmak olanaksızdır.

9) Serbes Nazım'ın daha önceki bir türü olan Serbes Müstezat, Abdülhak Hamid, Tevfik Fikret, Mehmet Akif Ahmet Haşim ve daha başkaları tarafından da kullanılmıştır. Serbes Nazım'ı «Açların göz bebekleri» adlı şiirinden başlayarak ölümüne kadar büyük bir güçle işleyen Nazım Hikmet'tir. Sanatının etkisi çok güçlü olmuş, son kırk yıl içinde şair kuşaklarının tümü onun sanatından yararlanmışlardır.

10) 1940 sıralarında İkinci dünya savaşının, savaş dışı Türkiye'de İstanbul'un ayrı bir durumu vardı. Sanat ve kültür hareketleri İstanbul'da düğümlenmiş, İstanbul'da sivrilmiş gibiydi. Politik akımlar basını etkilemekteydi. Fikir ve sanat dergileri üç grupta toplanmıştı. «Ülkü» ve «İstanbul» gibi C.H.P. nin merkezden ya da Halkevleri yoluyla il ve ilçelerden yönetilen dergiler, birinci grup; «Bozkurt», «Çınaraltı», «Gök Börü» gibi ırkçı ve Nazi eğilimli dergiler ikinci grup, «Yeni Adam», «Ses», «İnsan», «Yeni Edebiyat», «Sokak», «İnanç», «Uyanış», «Yurd ve Dünya», «Adımlar», «Yürüyüş» gibi Atatürk ilkelerine bağlı demokratik ve insancı bir edebiyat ve sanat anlayışını savunan dergiler de üçüncü grup teşkil ediyordu. İrkçi dergilerin yazarlarıyla, üçüncü grupta yer alan bazı dergi yazarları arasında sert polemikler olmuştur. Bu olayların ilginç yanı şudur ki, egemen partinin yönettiği dergilerin yazarları da ilerici aydınlara karşı çıkışlar yapmışlardır.

11) Gerçekçilik anlamı yeni edebiyatımız içinde değişik tanımlamalar halinde belirmiştir. Ö. Faruk Toprak sık sık «Realizm» ve «Realizm» ayrışımından söz açmıştır. Attila İlhan «Sosyal Realizm» deyimini üzerinde durmuştur (Yeni Ufuklar dergisi Mart 1954). Şimdi bir de Roger Garaudy'nin gerçekçilik tanımlaması yürürlüğe girmiştir. Roger Garaudy'ye göre: «Sadece-insanlığın o günedek edindiklerini (müktesebatını) taşıyan ve Phidias'ın saçakaltı işlemelerinden Rouenne mozayıklarına, Possin'den Cezanne'a ya da Picasso'ya kadar bütün milletlerin çabalarıyla meydana gelmiş anlatım (ifade) ve yaratım biçimlerinin nüansını bir araya getirerek - bunun ötesinde-zamanımızın gerçeklerinin ve değerlerinin anlatım ve yaratılmasına özgü dili keşfetmesini bilen kişi bir çağdaş gerçekçi-yani, devrimizin sosyalizme geçiş olan derin anlamının ve bu geçiş karşısındaki kişisel sorumluluğunun bilincini edinmiş bir gerçekçi-gerçekten bir gerçekçi olabilir.» (Muvaffak Şeref : Gerçekçilik üzerine, Yaşamak Dergisi sayı 3, 1964).

12) Cevdet Kudret: «Birinci Perde» Bu kitapta «On Ölüm Şarkısı» bölümü.

13) Necip Fazıl: «Son günüm olmasını çelengim toparabam

Beni alsın götürsün tam dört inanmış adam» ve:
«Bir mahşer bir mahşer gerisinde
Döner bir gün baba oğlunun derisinde» v.b.

14) Fazıl Hüsnü Dağlarcanın: «Ağır Hasta» şiiri.

15) Ziya Osman Saba: «Sebil ve Güvercinler» 1943

16) Orhan Veli: «Kitabe-i Seng-i Mezar I ve II şiirleri (Garip) 1941

17) Savaş yılları sırasında en önemli belge ekmek karnesiydi. Paçalının analizi yapıldığında buğday unundan gayrı her çeşit unun bulunduğu bu ekmeklerin nufus başına bir gün yarısı, bir gün de dörttebiri verilirdi. Karnesini satanlar olduğu gibi, karaborsadan o günkü rayice göre çok yüksek olan bir fiat ile tanesini bir liradan almak mümkündü. Rıfat Ilgaz o sıralarda 58 lira maaşla çalıştığına göre geçiminin ne kadar zor olduğu anlaşılır.

18) «Tosya Zelzelesi»nin son kısmı 1944 yılında I No.lu Örfi İdare Mahkemesince verilen karada şöyle anlatılmaktadır:

«Bir zelzelenin mucip olduğu bütün fecaatleri uzun uzadıya tasvir ediyor. Daha ziyade köylü ve işçilerden bahsediyor. Sonunda: (Yaver yine pirinçlerini taşıyor Kaleoğullarının, o çoktan unutmuştur, üç gündür beklediğini enkaz altında, ara sıra hatırlıyacaktır, gündeliğini verenlerle aynı kazandan yediğini) herkes yine işinde, herkes yine yerindedir.

Demek suretiyle bir amelenin kıyametten numune olan bir zelzelenin bütün fecaatini derhal unuttuğunu fakat bu hadisede yegane unutmadığı hadise kendi gündeliğini verenlerle aynı kazandan yemek yemesi keyfiyeti olduğunu belirtmektedir.

Bu hatime bu kitabın yazılmasındaki hedef ve gayeyi göstermesi itibariyle haizi ehemmiyettir. Bunda işçinin yegane ümit ve temennisi patronun da kendisiyle aynı vaziyete düşmesi (yani zenginlerin de fakirler derecesine indirilmesini) göstermekten ibart olduğu açıkça anlaşılmakta olduğu görülmektedir.) »

Bilirkişiler: İ. Hikmet Ertaylan, Hilmi Ziya Ülken, Recai Okandan

Reis: Tümgal Yusuf Ziya Yazgan

Duruşma Hakimi: Şahap Homriş (Muhaliif)

Üye: Tgm.

Saver: Halid Ulusoy

Bilirkişiler bu şiirde ve bu şiirin bulunduğu «Sınıf» isimli kitapta propaganda görmedikleri ve hakim sınıfından duruşma hakimi de bu kanıya katıldığı halde Kararda naşir beraat ettirilmiş, şair cezalandırılmıştır.

Bir hukuki belge olduğundan buraya aktardım?

REKLÂM.
LARINIZ
İÇİN

"BASIN İLÂN KURUMU"

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 22 43 84 - 22 43 85

Telgraf Adresi : BASIN KURUMU

ŞUBELER

İstanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

A.B.D.
Almanya (Federal)
Almanya
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail

DIŞ MUHABİRLER

İsveç
İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan

ATAÇ KİTABEVİ YAYINLARI

ROMAN

DİRİLEN ŞEHİR — Jules Romain

Çev: S. Eyüboğlu — 2 Lira

DÜŞÜŞ — Albert Camus

Çev: Ferit Edgü — 3 Lira

BULANTI — Jean Paul Sartre

Çev: Selâhattin Hilav — 6 Lira

(İkinci Baskı)

MÜTHİŞ ÇOCUKLAR — Jean Cocteau

Çev: V. Üretürk — 2 Lira

HAYDARİ KAMPI — Themis Kornaros

Çev: Nevzat Hatko — 5 Lira

KALPAKLILAR — Samim Kocagöz

DOLUDİZGİN — Samim Kocagöz

Her cilt 7,5 Lira

ÖLEN ADAM — D. H. Lawrence

Çev: Bilge Karasu — 2 Lira

(Türk Dil Kurumu Armağanı)

KURTLAR SOFRASI — Attilâ İlhan

2 Cilt. Her cilt 7,5 Lira

ALEKSİ ZORBA — N. Kazancakis

Çev: Ahmet Angın — 7,5 Lira

DÂVA — Franz Kafka

Çev: Kâmurân Şipal — 7,5 Lira

ARSLAN ASKER ŞVAYK — J. Hašek

Çev: Ayşegül Günkut — 6 Lira

BİR KARIŞ TOPRAK — Samim Kocagöz

5 Lira

(Resimliyen: İ. Balaban)

KATILA KATILA GÜLEN KALİMKOS

K. Kandaş — 3 Lira

FELSEFE KİTAPLARI — DENEMELER

FELSEFE TARİHİ SÖZLÜĞÜ

Hatemi Senih — 2 Lira

SISYPHE EFSANESİ — Albert Camus

Çev: T. Yücel — 4 Lira

VOLTAIRE — A. Cresson

Çev: Suat Erginer — 2 Lira

TERSİ VE YÜZÜ — Albert Camus

Çev: T. Yücel — 3 Lira

PSİKANALİZ AÇISINDAN EDEBİYAT —

Freud Jung Adler

Çev: Selâhattin Hilav — 3 Lira

RÜYA YORUM METODU — Freud

Çev: Ayşegül Günkut — 2 Lira

VAROLUŞÇUNUN BUNALIMI — Bertrand

Russell — Çev: Türkân Araz — 2 Lira

VAROLUŞÇULUÇ - MATERYALİZM VE

DEVRİM — Jean Paul Sartre

Çev: Emin Türk Eliçin — 3 Lira

(İkinci baskı)

DENEMELER — Bertrand Russell — Çev:

Çev: Türkân Araz — 3 Lira

TRAGEDYA'nın DOĞUŞU —

F. Nietzsche — Çev: İ. Zeki Eyüpoğlu —

4 Lira

TOPLUM BİLİM DİZİSİ

YAHUDİLİK SORUNU — Jean Paul Sartre

Çev: E. T. Eliçin — 3 Lira

İNSANLIĞIN GELECEĞİ — Bertrand Russell

Çev: Memduh Balaban — 2 Lira

TAŞ ÇATLASA — Yaşar Kemal — 3 Lira

İKTİSADİ BUHRAN VE MONOPOLLER —

Derliyen: Şerif Hulûsi — 4 Lira

EKONOMİ POLİTİK — Oskar Lange

Çev. Muvaffak Şeref — 4 Lira

KÛBA ve KÛBA PLÂNLAMASI — Charles

Bettelheim — Çev. Şerif Hulûsi — 4 Lira

1 — Yayınlarımızdan satış fiyatları ile 60 liralık kitap sipariş eden okurlar EYLEM'e bir yıllık, 30 liralık kitap sipariş eden okurlar altı aylık abone kaydedilir. Posta ücretleri tarafımızdan ödenerek, kitaplar taahhütlü olarak gönderilir. ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETLERİN POSTALANMASI GEREKİR.

2 — Abone indiriminden yararlanmak istemiyen okurlara 15 liradan yukarı siparişlerine % 20 indirim yapılır. ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETİN POSTALANMASI GEREKİR.